

Z
PLEM

2

TEOLOGIA
LITURGICA

162
H
51.

BIB. NAZ. NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EM. JELE III

162
H
51

NAPOLI

DE SINGULARIBUS
EUCCHARISTIÆ
USIBUS.

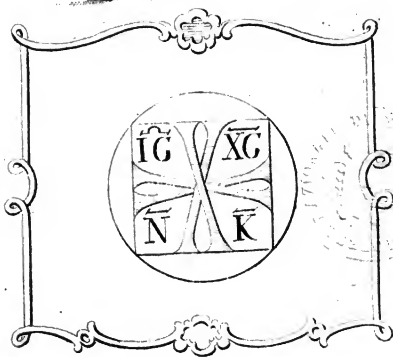
2

DE SINGULARIBUS
EUCHARISTIÆ
USIBUS

APUD VETERES GRÆCOS

COMMENTARIUS.

Dion. Sandelici

BRIXIÆ . MDCCLXIX.

Excudebat JOANNES MARIA RIZZARDI.

SUPERIORUM FACULTATE.

*Non eo tendunt universa quæ scribo, quod velim
ea nunc temporis in usum revocari . Sed hæc
iccirco afferro , & quod scitu præclara sunt ,
& ut Veterum exemplo nostri ad illa , quæ
hodie præscribuntur, incitentur .*

Jo. Fronto in Familia Christi.

(v)
PRÆSTANTISSIMO VIRO
FELICI NICOLAO
DURANDO
VILLÆ COMITI
&c.

DIONYSIUS SANDELLIUS
S. P. D.

TUO præclaro nomini , Comes
Dulcissime , hunc inscribere
volui Commentarium , quem
aliud fere agens anno superiore scri-
pseram , modo vero in lucem edidi ,
ut amicis mibique etiam ipsi satis-
facerem . Ea enim tuarum virtutum
præstantia est , is favor tui in litte-
ras

*ras & amor, ut te illum haud impro-
 baturum facile crediderim, quum
 sacrum hoc eruditionis genus excole-
 re ac amare soleas, & Scriptores
 harum rerum singulari foveas &
 excipias comitate. Quam equidem
 cum omnes qui te norunt experiun-
 tur, tum ego multis nec levibus af-
 fectus cumulatusque beneficiis inbu-
 manus plane fuisset ac difficilis, si
 hanc occasionem urgere neglexissem,
 qua nobilissimo tuo in sacras severio-
 resque musas genio ac animo, &
 tuæ tam insigni in me benevolentia
 inciperem respondere. Etsi vero pro
 multiplici doctrina & eruditione,
 qua abundas & præstas, minima
 ac parva esse, quæ scribo, vel ipse
 cognoscerem, cum tamen illorum of-
 ficiorum, quibus me Augustæ Tau-
 ri-*

minorum excepisti , nec oblivisci pos-
 sem nec deberem , confidenter dum
 ea evulgarem arbitratus sum , hac
 etiam in lectissima Bibliotheca , quam
 exquisito prorsus judicio ad tui de-
 licias & eruditionem , atque ad do-
 ctorum quoque virorum adjumentum
 comparasti , locum habitura ; unde
 mihi fiat & accedat animus ad ali-
 quid majore studio , & litterarum
 luce dignius conscribendum . Quod
 etsi sentio quam mihi arduum ac dif-
 ficile sit , enitar tamen Te statore ,
 tuisque sub auspiciis quæ jam incœ-
 pi ad exitum perducere , ut hoc mo-
 do etiam intelligas me egregia con-
 silia tua , tuique memoriam , mihi
 sane jucundissimam , in oculis ac
 sinu continuo ferre . Vale , Vir Cla-
 rissime , & ne meum animum ex

(viii)

*boc tenui munusculo , sed ex animo
rem ipsam ut species etiam atque
etiam rogo . Iterum vale .*

Scribebam Brixiae Nonis Februarii

MDCCLXIX.

NOI

NOI RIFORMATORI

DELLO STUDIO DI PADOVA.

A Vendo veduto per la fede di revisione, ed approvazione del P. F. Pio Petrelli Inquisitor Generale del Sant' Offizio di Brescia, nel libro intitolato: *De singularibus Eucharistiae usibus apud veteres Græcos Commentarius &c. MS.*; non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica; e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Principi; e buoni costumi, concediamo licenza a Giammaria Rizzardi Stampatore di Brescia, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe; e presentando le solite copie allè Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 24. Maggio 1769.

[*Angelo Contarini Pr. Rif.*

[*Alvise Vallareffo Rif.*

[*Francesco Morosini 2. Cav. Pr. Rif.*

Registrato in Libro a carte 9. al Num. 50.

Davidde Marchesini Segret.

Registrato in libro al Magistr. contro la Bestemia.
a carte 10.

Andrea Granarel Segr.

CA.

CASTIGATIONES.

- Pag. 21. N. (a) Hist. c. 36. — Hist. l. 4. c. 36.
 33. N. (a) Aet. II. — Aet. SS.
 44. l. 3. πένθος — πένθος
 79. l. 8. φιλία — φιλία
 80. N. (f) Panico — Punico
 83. l. 20. ἀδελφοπαιτὼν — ἀδελφαπαιτὼν

COMMENTARI I

Π Ε Ρ Ι Ο Χ Η,

I. **G**raci Veteres, teste Cyrillo Hierosolymitano, pane Eucharistico oculos sanctificaverunt. II. Aliis etiam in Ecclesiis idem usus viguit, adfirmantibus Pburnesio, & Joanne Damasceno, cujus tamen verba latius extendit Petrus de Marca. III. Ad hunc Græcorum usum videntur accedere binæ consuetudines latinorum, patenam tacta hostia olim osculantium & manus versus mysteria Eucharistica extendentium ad veterum imitationem. IV. Quemadmodum Christi Corpore, ita & ejusdem Sanguine sensus Græci sanctificaverunt, teste eodem Cyrillo & Jo: Chrysostomo. V. Idem usus confirmatur Cyrilli Alexandrini, Balsamonis & aliorum testimoniis. VI. Quæ literaliter fere intelligenda sunt. Mos hic apud Latinos nunquam obtinuit, neque id sane probant illa S. Agnetis verba Sanguis ejus ornavit genas meas, ut conjicit Berlendius. VII. Memoratos vero usus Græci induxisse videntur, ut gratiam & sanctitatem uberiores ex sacro contactu perciperent, & suam fiduciam erga Eucharistiam demonstrarent; VIII. Ac denique suum in idem sacrum mysterium amorem, & reverentiam proderent, exemplo veterum, quorum certa consuetudo pectus humore madida deosculandi, oculisque admovendi ex Luciano refertur. Eandem Græcorum in Eucharistiam reverentiam luculenter ostendit altera consuetudo eorum manu caput con-

tingendi, qua Eucharistiam perceperunt. IX. Usus porro memorati summæ illi curæ non officiunt, quam latis legibus & canonibus stabiliverunt, ne Sanguis funderetur, aut aliqua panis Eucharistici particula disperderetur. X. Jacobitæ Christi Sanguinem in volam Episcopi Ordinantis non effundunt, ut docuit Morinus. XI. Circa diligentiam & curam panis Eucharistici singularis Ecclesiæ Constantinopolitanæ consuetudo adducitur, qua pueros diutius ejusdem reliquiis communicarunt. XII. Hæc eadem fuit Galliæ Ecclesiarum disciplina seculo sexto. Ex quibus colligitur primis etiam temporibus Eucharistiam sub sola specie panis administratam fuisse. XIII. Græcorum singulares usus persequendo Magni Basilii factum exponitur, qui Christi Corpus secum sepeliendum curavit. Differitur hac occasione de Columbæ aureis, & Turribus, in quibus veteres Eucharistiam reservabant. XIV. Rem fere similem quam Basilius, S. Benedictus peregit, qui supra pectus defuncti Monachi, cujus corpus terra projecerat, Eucharistiam poni jussit. XV. Idem usus cum mortuis sepeliendi Eucharistiam comprobatur etiam ex vitis SS. Othmari, & Gutthberti. Sacri quoque Calices aliquando cum mortuis sepulti sunt, neutiquam vero Christi Sanguis. XVI. Basilii Magni singularis Eucharistiæ usus ratio adferatur, conjiciturque secum eandem sepeliendam præcepisse in fidem futuræ resurrectionis, & ne mortuus a Christo Domino separaretur. XVII. S. autem Benedicti facinus ex peculiari instinctu, & confidentia in Eucharistiam pensandum esse suadetur.

detur . XVIII. Quod Sanctorum virorum exemplis confirmatur , qui aut modis insolitis sacrum fecerunt , ut Lucianus Martyr , Theodoretus Cyri Episcopus , XIX. & Gregorius Episcopus , Gregorii Nazianzeni pater , XX. aut ad res insolitas adhibuerunt Eucharistiam , quemadmodum S. Gorgonia ad corporis sanitatem adsequendam . XXI. Cum usu vera descripto sepeliendi Eucharistiam non est confundendus abusus ille mortuos communicandi , a Græcis præcipue in defunctos Episcopos usitatus , cujus abusus rationes non satis congruas Balsamon , Albaspinæus & alii adduxisse videntur . XXII. Verosimile fuerit nonnullos papulos id præstitisse , ut sacrum facerent mortem Paganorum , obolum in ore mortuorum includentium , ut Charonti satisfacere . XXIII. Quam conjecturam probabilem efficiunt alia quedam , quæ Christiani usi sacris mysteriis peregerunt ad eorundem Paganorum imitationem . XXIV. Nomen Viatici antiquitus Eucharistia insignita est , neque idem nomen sortitam esse dici potest ex abusu mortuos communicandi . XXV. Panis Eucharistici usibus fere enumeratis ii expenduntur , in quibus Græcos veteres Sanguinem Christi adhibuisse a multis creditur . Hos inter Pyrrhi Constantinopolitani Patriarchæ condemnatio numeratur , quam , Theophane narrante , Theodorus I. R. P. calamo in sacramento Christi Sanguine intincto subsignavit . XXVI. Quod Theodorum fecisse secundum peculiarem Græcorum ritum Antonius Pagius opinatus est . XXVII. Simili ceremonia Phœtium condemnatum fuisse prodit Nicetas , cognomenq

mento David Papblago, cujus tamen narratio dubia videtur. XXVIII. Idem adserendum de Pyrrhi exauctoratione, quum aliis omnino modis & ceremoniis Romani Episcopi hereticos consueverint condemnare. XXIX. Hinc nec ipse Theodorus simili ritu Paullum, Pyrrhi successorem, exauctoravit. XXX. Theophanes primo ex veteribus Christi Sanguinis in Pyrrhi condemnatione adhibiti meminit. Silent de hac re PP. Concilii Lateranensis a. 649. celebrati. XXXI. Silet pariter scriptor Libri Pontificalis, tragicam Pyrrhi historiam fusa commemorans. XXXII. Auctor græcus Libelli Synodici non majorem promeretur fidem quam Theophanes, quem diligenter exscripsit. XXXIII. Quemadmodum etiam auctor Historiæ Miscellæ, qui Anastasii Historiæ ex Theophrane excerptæ diligenter adhæsit. XXXIV. Nuntat vero etiam Theophanis hac in historia fides, cujus Chronographia inordinata est, & narrationes continet contradictorias, judice Goario. XXXV. Idem tulerunt judicium Caveus, & Oudin; sed hujus conjecturæ, quibus Chronographiam Theophrani nititur abjudicare, ineptæ sunt, XXXVI. Consentiunt citatis auctoribus illustres Galliæ Scriptores, qui merito conqueruntur fabulosa sæpe Theophranem enarravisse. XXXVII. Hinc oritur suspicio singularem illam ceremoniam collegisse Theophranem ex vulgi rumore, cui vulgando opportunissimi erant Monotheletæ, Romanæ Ecclesiæ hostes insensissimi. XXXVIII. Etsi autem singulare Theodori factum certum constitueretur, & indubium, male inde tamen Protestantes col-
lige-

ligerent, ipsum non credidisse realem Christi in Eucharistia presentiam; XXXIX. Quum hæc & alia insolita Sanctorum gesta eandem statuant, & probent. XL. Excussa Pyrrhi Patriarchæ condemnatione ceteri singulares Græcorum usus expelluntur; ac cum primis usus ille jurandi sibi mutuo fraternam fidem hausto Christi poculo; quem morem veteres PP. induxerunt, ut Gentilium consuetudinem feram & barbaram, humanum scilicet cruorem ebibendi, sacram facerent. XLI. Qui hoc modo sibi fraternam fidem jurabant fratres appellati fuerunt. XLII. Ad fidem dandam consuevere etiam Græci acta crucis signo, Christi sanguine efficto, subsignare, vel saltem eadem ad presentiam sacrorum mysteriorum firmare. Hoc modo Bardæ Cæsari fides data est a Michaelē Imp. Theophili filio, ac Basilio, teste Leone Grammatico. XLIII. Meminit ejusdem rei Leo Hamartolus. XLIV. Crucis porro signo veteres ea subsignabant, quæ sancta & inviolata esse volebant. XLV. Vestigia hujusce usus acta subscribendi calamo in Christi Sanguine intincto adparent in fœderis instrumento Armeniorum, conficto illo quidem, sed tamen antiquo, ut censet Lupus Dis. de VI. Syn. c. 5. XLVI. Alterum exemplum latinorum suppeditat Baluzius in notis ad Agobardum. XLVII. Quam Græci aliique Orientales sumere Eucharistiam consuevere ut fidem darent, eadem Latini usi sunt, ad obsectorum criminum purgationem. XLVIII. A Græcorum usibus singularibus eximenda non est consuetudo aquam calidam, facta consecratione, in calicem infundendi.

pendi . XLIX. Hanc consuetudinem inmerita
exagitarunt cum Humbertus Cardinalis, tum alii
Latinorum in Concilio Florentino . L. Asteram
sed recenter . Græci consuetudinem invexerunt
præsanctificatum nimirum ægratorum panem Chri-
sti Sanguine tingendi . LI. Id vero faciunt vel
Sanguinis in ligno Crucis a Christo Domina ef-
fusi significandi causa, vel ut exprimant Redem-
ptoris ejusdem resurrectionem . LII. Non vera
quasi Communionem sub utraque specie hoc usu
infirmis se præbere profiteantur . Hanc sub sola
specie panis antiquitus administrare soliti fuerunt,
ut constat cum multis exemplis, tum præcipua
ex senis Serapionis Historia, quam Eusebius re-
citât . LIII. Panem parvo Eucharisticum, ut
facilius ab ægrotis deglutiretur, aqua vel ut
probabilius videtur, vino madefaciebant . LIV. De
hac intinctione loquitur Canon 76. Concilii IV,
Carthaginensis, qua perperam Franciscus Ber-
lendus usus est ad probandum antiquitus Chri-
sti quoque Sanguinem conservatum fuisse . LV. Non
bene quoque idem scriptor sensum intellexit Epi-
stole Joannis Chrysostomi ad Innocentium I., quæ
explicatur, & Commentarius absolvitur,

DE singularibus , qui olim apud Græcos fuerunt, Eucharistiæ usibus scribere ingredimur , ceu de re dignissima Commentario . Horum usuum sane aliquot, quorum causa ac ratio non satis explorata fuerat, nec diligenter, uti par videbatur, origo hætenus expensa , magnis etiam Viris displicuerunt : alii temere & inconsulto prorsus reprehensi : alii denique crediti , Græcisque veteribus adjudicati , qui nunquam viguerunt. Nostri erit igitur instituti ac propositi singularem maxime atque insignium horum usuum causas & origines investigare, factaque, quibus innituntur, accurate perpendere ; unde præque Eucharisticæ Græcorum disciplinæ capita pro nostro ingenio collustrentur ; simulque clarum fiat non pauca Sacramentorum Ecclesiæ Catholicæ oïes jactare parum critice nimisque confidenter :

In Singulares porro inter ritus usqueque veterum Græcorum, de quibus, uti modo diximus, in hoc Commentario sumus scripturi, is antiquior videtur, eorumque, a quibus præceptus fuit, auctoritate minus obnoxius reprehensioni; quo scilicet nonnullis in Ecclesiis Christiani panem Eucharisticum manibus recipientes secundum morem ferme omnium Ecclesiarum eodem sensus corporis sanctificaverunt. Hic fuit mos cum primis Hierosolymorum, quibus præcipiebat Cyrillus, illustris eorundem Antistes, ut oculos facto pane contingerent (a): Προσιὼν ὄω, ἰνquire, μὴ τεταμένους τοῖς χερσὶν καρποῖς προσέρχῃς, μηδὲ θρηνημένοις τῆς δακτύλοις· ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνον ποίησας τῇ δεξιᾷ, ὡς μελλήσῃ Βασιλεῖα ἐσπόμενος· καὶ κοιλάνας τὴν παλάμην, δέχῃς τὸ σῶμα τῆς Χρυσῆς, ἐπιλέγων τὸ, Ἀμήν· μετ' ἀσφαλείας ὄω ἀγιάσας τὴν ἐφθαλμὴν τῇ ἐπαφῇ τῆς ἁγίας σώματος, μεταλαμβάνων. *Accedens autem ad communionem non expansis manuum volis accede, neque digitis disjunctis, sed sinistra veluti sedem quandam efficias dexteræ, quæ tantum Regem susceptrura est, & concava manu suscipe corpus Christi, dicens, Amen. Oculis inde sancti Corporis*

(a) Catech. V. Mystagog.

ris attactu circumspicte sanctificatis, communicat
 Noscis hoc Cyrilli testimonio Hierosolymitanos
 non solum oculos sacro pane tetigisse, sed modum
 etiam tenes, quo illum excipiebant, concava
 nimirum manu, uti etiam Sexta Synodus præ-
 scripsit (a). In veteri Hagiothecio, quod vir
 præclarissimus Paullus Paciaudius, una cum se-
 lectis Antiquitatum Christianarum monumentis,
 docte prorsus & erudite explicatis, evulga-
 vit (b), ad illum modum compositz visuntur
 manus S. Mariæ Ægyptiacæ, a Zozima Abbate &
 Heremicola panem Angelorum recipientis.

II. Usus a Cyrillo modo memoratum, ejus
 ætate novum haud fuisse Hierosolymis, patet
 ex eadem Catechesi, quæ est de sacra Liturgia.
 In hac plane Cyrillus posteaquam morem
 hunc cum probatis receptisque ritibus memo-
 rasset, admonet demum traditiones hujuscemo-
 di inviolate custodiendas esse, quod dicere non
 poterat, si ille aut suo tantum tempore fuisset in-
 vectus, aut modicam habuisset antiquitatem. Sed
 nec peculiarem fuisse Hierosolymis, nec tantum
 Cyrilli ætate viguisse, aliis discimus testimoniis
 Scriptorum. Eum sane memorat S. Joannes Da-

A 2

ma-

(a) Can. III.

(b) De Cultu S. Jo: Baptistæ &c. Diss. IX. pag. 389.

nascens, & ad frontem ac labia extendit cum
 ait (a): Προσέλθωμεν αὐτῷ πόθῳ διακαῶ· καὶ
 σταυρωθεὶς τὰς παλάμας τυπώσαντες, καὶ σταυ-
 ρωμένοι τὸ σῶμα ὑποδεξώμεθα· καὶ ἐπιθέντες
 ὀφθαλμοὺς, καὶ χεῖρα, καὶ μέτωπα τῷ Θεῷ
 ἄνθρωπος μεταλάβωμεν, ἵνα τὸ πῦρ καὶ ἐν ἡμῖν
 πόθῳ προσλαβὼν τὴν ἐκ τοῦ ἄνθρωπος πύρωσιν
 καταφλέξῃ ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας, καὶ φωτίσῃ
 ἡμῶν τὰς καρδίας, καὶ τῇ μεσσίᾳ τοῦ Θεοῦ
 πυρὸς πυρωθῶμεν, καὶ θεωθῶμεν. *Accedamus
 ad eum desiderio ardenti. Manum in modum
 crucis formantes Crucifixi corpus suscipiamus, &
 apponentes Communioni oculos, labia, & frontem
 divini carbonis fiamus participes, ut ignis de-
 siderii, qui in nobis est, ex eo carbone accen-
 datur, & comburat peccata nostra, & illuminet
 corda nostra, & participatione divini illius ignis
 igniamur, & deificemur. Quæ verba non be-
 ne, ita uti ego arbitror, intellexit Petrus de
 Marca (b), dum credidit iisdem significasse
 Damascenum accedentes ad communionem ex
 humore labris adhærente ob Sanguinem Christi
 exceptum sensus inunxisse. Nam id de solo
 Corpore affirmat, et si aliis in Ecclesiis sangui-
 nem*

(a) De Fide Orthodoxa Lib. 4. c. 13.

(b) In Notis ad Concil. Claromont. N. ad Can. xxviii.
 inter ipsius Dissert. Ecclesiast.

nem quoque adhiberent, quemadmodum post pauca dicemus. Testatur autem idem, quod Damasceus, Joannes Phurnesius, cujus Epistolam de Ritibus a Græcis immutatis, præcipue circa Communionem, e cimeliis suis edidit Allatius (a). En Phurnesii verba: Ἔπος ἀπεικατέσθη καὶ μικρὸν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον· ἐπεὶ δὲ μὴ μόνον οἱ καὶ βήματος, ὥσπερ τοῦ, ἀλλὰ καὶ πάντες ὁμοῦ ταῖς χερσὶ τὸν ἐράνιον ἄρτον δεχόμενοι, χεῖλασί τε περιπτυσσόμενοι, καὶ ὀφθαλμοῖς ἐκπαιδευόμενοι, ἔπος αὐτὸν ἔδειον. Sic paulatim æconomie mysterium substitit; cum etiam non solum sacris initiati homines, ut nunc quæque, sed omnes simul panem cælestem accipientes, labiisque deosculantes, & oculis apponentes, ita demum consumeabant. Alia in re clara atque aperta adferre testimonia ut longum sit, ita minime necessarium.

III. Cur porro Græci descripta hæcenus uterentur consuetudine, infra explicabimus: modo animadvertimus ad hunc usum aliqua ratione accedere morem illum, qui olim erat in Ecclesia Aurelianensi, in cujus vetusto Missali edito A. 1504. post orationem *Libera nos &c.* dictisque illis verbis *cum omnibus Sanctis* præ-

A 3:

ci-

(a) De Consensu &c. c. 13. §. 15.

cipitur celebranti : *Hic tangat hostiam patena, & tacta hostia ponat patenam ad os, & ad oculos, & signet se dicens &c.* Accedere pariter ad eundem usum videtur altera consuetudo Melitæ aliisque in locis usurpata, ut refert Macrius (a) quod nimirum dum Sacerdos elevat sacra mysteria, populus adsistens manus volam versus ipsa extendat, indeque oculos religiose tangat; ostendens hoc modo se cordis affectu peragere, quod veteres immediata manus actione, rei que sacræ contactu exsequebantur. Sed hæc fortasse in cultus signum ad veterum imitationem peracta sunt; nam isti, observantibus Joanne Frontone (b), Barnaba Brissonio (c), & Joanne Lomejero (d), quum objectum adorandum non poterant osculo contingere, extendebant manus in illud, indeque ad os deferebant. Quod osculum ab Achille Tatio vocatur (e) ὀστρολιμαῖον φίλημα, *osculum missile*; unde jactari oscula solent, quæ ore ad os dari non possunt. Hinc intelliguntur, quæ agebat Minutius Felix in Octavio: *Cæcilius simulacro Serapidis denotato, nempe per*
ma-

(a) Hierolex. V. *Hostia*. & Berlend. inf. cit.

(b) Dissert. *De cultu Sanctor.* §. IV.

(c) De formul. &c. Lib. IV.

(d) Dissert. *De Osculo*.

(e) Lib. II.

manus extensionem , ut vulgus superstitiosum solet, manum ori admovent, osculum labiis preffit. Recte proinde adorantes manum prius porrigere, indeque ad os referre solitos fuisse scripsit Lipsius, immerito a Lomejero (a) reprehensus, contendente semper primo osculatos fuisse manum, inde illum versus, quem venerabantur, protendisse.

IV. Quemadmodum vero Græci pane Eucharistico sanctificarunt sensus, ita eos quoque Christi sanguine linire atque inungere consueverunt. Testis pariter hujusce moris Cyrillus (b) sanguine divino potum ita admonens; *Ἐτι δὲ τῆς νοτίδος ἐνέσσης τοῖς χεῖλεσί σου, χερσὶν ἐπαφώμενος, καὶ ὀφθαλμοῖς, καὶ μέτωπον, καὶ τὰ λοιπὰ ἁγιάζει αἰδνητήρια. Et quum adhuc labiis tuis adhæret ex eo (sanguine) mador, manus adtingens & oculos & frontem & reliquos sensus sanctifica.* Suspiciari autem licet hanc Ecclesiæ Hierosolymitanæ disciplinam a sua Patriarchali Metropoli, quæ tunc Antiochia erat, acceptam fuisse; nam S. Joannes Chrysostomus dum ibi moraretur Antistes, Sacerdotem describens sacris operantem mysteriis,

(a) Loc. cit.

(b) Cit. Catechesi.

riis, & Christum super Altare oblatum, aje-
bat (a) omnes adstantes pretioso illo sanguine
rubesceri: καὶ πάντας ἐκάνω τῷ τιμίῳ φοινί-
σομένους αἵματι.

V. Sed & id aliis quoque ab Ecclesiis usu-
tatum. Cyrillus Alexandrinus explicans figuram
Agni, cujus sanguine Hebræi adversus Ange-
lum vastatorem domorum postes tinxerunt (b)
ait (c) portas nostras, sensus scilicet, Christi
sanguine liniri: Θύρας δὲ νοήσεις τὰς ἐν ἡμῖν
αἰσθήσεις, per quas invadit demon nisi Christi
sanguine liniantur: ὅ γὰρ ἦσαν κατασχελισμέναι
τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ. Quæ præ oculis ha-
buisse videtur Theodorus Balsamon dum scri-
psit (d): τῷ αἵματι καὶ τῷ σώματι Χριστοῦ
τὰς τοῦ αἰσθήσεων παραθύρας χρίόμενοι, καὶ
ἀγιάζόμενοι: inungentes & sanctificantes sensuum
nostrorum januas sanguine & corpore Christi, &
Theodorus Studita in hæc verba (e): Νεὶς
οὐλοῦ ἀνὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ πλάσσειν τὸν νοῦν.

Au-

(a) Lib. III. de Sacerdot. in 2. ad Cor. T. I. Operum
edit. Parif.

(b) Levitic. 16. v. 14.

(c) Lib. II. Glaphyror. in Exod. pag. 270. apud Augu-
stinum Toutée in Admon. ad cit. Cyrilli Hiero-
solymit. Catech. apud quem & alia testimonia.

(d) Epist. de jejun. 14. T. 2. pag. 503. Coteler. Monum.

(e) Serm. 46.

Auctor quoque Tragicomœdiæ Χρυσὸς πάσχων
Christus Patiens inscriptæ (a), idem sensisse vi-
 detur; in ea namque Θεοτόκος *Deipara* de Cen-
 turatione qui lancea Christi latus perfodit, ita
 loquitur :

Ἀρύεται τὲ χερσὶ κρῆνός, καὶ κόρας
 Ἐχεισεν, ὡς ἴσμεν, ὡς ἀγνισμὸς ἔχῃ.
E fonte manibus haurit, & inunxit pupas,
Ita ut decebat, sanctitatem inde expetens.

Ufus porro hic Christi sanguine sensus inun-
 gendi diutius altero perduravit; quum adin-
 vento scilicet Cochleari multis in Ecclesiis de-
 siverit mos recipiendi manibus Eucharistiam.

VI. Quamquam vero nonnulla Scriptorum;
 quæ adtulimus, dicta, figurate prolata videri
 possint, nec rei usitatæ historiam aperte refe-
 rant, quum tamen aliquot, Cyrilli Hieroso-
 lymitani, & Joannis Damasceni præsertim,
 clarissima sint, usumque de sanctificandis sen-
 sibus & organis corpore & sanguine Christi
 manifesto indicent, jam nihil impedit quômi-
 nus etiam cætera testimonia ad litteræ sensum
 excipiantur. Figurate potius locutam fuisse ar-
 bitrarer S. Agnetem Virginem & Martyrem illo
 in dicto : *& sanguis ejus ornavit genas meas;*
 quo Franciscus Berlendius, vir doctus, credi-
 dit.

(a) Inter Opera Greg. Nazianz. T. 2. p. 272.

dit (a) eandem quoque consuetudinem fuisse Latinorum, institutam a S. Petro Antiochena in Ecclesia, atque inde Romæ confirmatam. Certe si unquam usus iste Romæ a Principe Apostolorum fuisset inductus, non adeo facile obsolevisset, extarentque ejusdem vestigia in trium primorum sæculorum latinis Scriptoribus, quum Sancta Agnes quarto ineunte Martyr obierit. Sed cum hæc nullibi occurrunt, tum Sanctæ Virginis Acta germana & authentica periissee Ruinartius dolet; ea vero, in quibus laudata verba reperiuntur, quæque D. Ambrosio adscripta sunt, metaphoris abundant, & verba ipsa interdum commixta sunt: *Jam mel*, inquit ad Urbis Præfecti filium, qui eam amore deperibat, *& lac ex ore ejus suscepi: jam amplexibus ejus castis adstricta sum: jam corpus ejus corpori meo sociatum est, & sanguis ejus ornavit genas meas* (b). Itaque hic usus solis Græcis, & his quidem non multis, videtur adscribendus.

VII. Facile autem crediderim Græcos veteres enarrato hætenus more usuque declarasse se id majoris sanctitatis, uberiorisque gratiæ percipiendæ causa fecisse, non superstitione du-

(a) De Oblationibus ad Altare §. V. n. 2.

(b) Bolland. Act. Ss. Tom. I. ad diem 21. Jan. n. 3.

ductos , ut aliqui nimis profecto rigide fenserunt , Rivetus præcipue , infelicissimus Criticorum . Nam qui verbis clarissimis semper protestati sunt ex contactu consecrati Sanguinis sanctificari calices , eos quoque absque ulla dubietate statui potest credidisse sanctificari , regique sensus corporeos tam augusto vivificoque mysterio , quod est in hominum salutem institutum . Sed & aperte Græci eodem usu prodiderunt magnam se in mysteria Eucharistica habere fiduciam , maximumque in iis robur agnoscere ; uti olim Hebræi dum limina domorum mactati agni sanguine tinxerunt . Hos sane atque alios recti piique animi sensus explicare consueverunt in Orationibus ab iisdem percepta communione recitari solitis . Dicunt scilicet : *miscuisse Christum corpus & sanguinem suum corpori sanguinique eorum, qui communionem acceperunt : linguam eorum suscepisse corpus & sanguinem ejus , atque eo fidelium labra peruncta , sicut olim Israelitarum postes Agni sanguine : sanctificata per Eucharistiam in spem resurrectionis ad æternam vitam fidelium corpora : tenuisse se manibus , vidisse in disco , & in calice , & ex illis accepisse corpus ipsum assumptum ex Maria Virgine , in quo natus est Dei filius , quod in præsepi positum , cruci affixum , lancea per-*

perforatum , in sepulcro collocatum , resurrexit , & ad cælum ascendit . Cæterum Græcos corporis & sanguinis Christi contactu sanctiores se fieri censuisse , muniri que inde sensus adversus carnis illecebras irruentesque vicissitudines existimasse , ex eorum quoque Patrum testimoniis colligitur , qui hujus meminere usus , quique fideles , ut id præstarent , clarissime docuerunt . Hos vero omnes , tantosque Viros qui superstitionis incusare velit , is vereor ne ab omnibus ipse impudens habeatur . Summam sane potius hac in consuetudine suspicere Protestantes deberent Græcorum in Eucharistiam curam & fidem , qua curabant ne vel minimæ sanguinis guttulæ , ex iisque profluens humiditas & mador perirent ; sed ad sensuum sanctificationem cuncta deservirent .

VIII. Quamquam censeo ipse Græcos , dum sanguine liniverunt sensus , suum in Christum amorem significare etiam voluisse exemplo Veterum , a quibus ceu insigne amoris benevolentixque signum habebatur madida adhuc & humore stillantia osculari pocula , oculisque applicare . Hinc Lucianus præcipuum amoris signum percensens in Dialogo Junonis & Jovis ita loquentem inducit Deam : καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἠγνόουν τὸ πρᾶγμα διό τι ἀπενὲς ἀφρώρα ἐς ἐμέ :

ὁ δὲ καὶ ἔστιν, καὶ ὑπεδάκρυε· καὶ εἰ ποτε πιῖσα
 παραδοίλω τῷ Γανυμήδει τὸ ἔκπωμα, ὁ δὲ ἦτοι
 ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ πιῖν· καὶ λαβὼν ἐφίλοι μεταξὺ·
 καὶ πρὸς τῆς ὀφθαλμῶς προσῆγε· καὶ αὐτῷ
 ἀφείρα ἐς ἐμέ. *Ac primum ignorabam quid rei*
esset, cur me inientis oculis aspiceret: ipse etiam
ingemisceret & sublacrymaretur: & si aliquando
poti poculum Ganymedi praberem, in eodem po-
tum peteret, atque interea oscularetur captum,
oculisque admovent, ac rursus me intueretur.
 Idem amoris signum luculenter etiam expre-
 serunt, dum Christi corpus, antequam illud
 comederent, labijs, fronti, & oculis admo-
 vebant; ea enim omnia peregere, quæ fidem,
 amorem ac summam in illud religionem com-
 monstrarent. Neque diverso sane modo alter
 eorundem Græcorum usus explicandus est; quo
 scilicet sancti Panis communione consumpta
 manum, qua illum exceperant, capiti confe-
 stim admovere solent. Consuetudo etenim
 Orientalium est venerationis & honoris causa,
 observante Goarlio, ipsoque non diffidente Ar-
 cudio, manum fronti admovere, cultumque
 hoc modo in personas dignas obsequio pro-
 testari. Ita Græci manu, qua perceperunt
 panem Eucharisticum, caput illico contingunt,
 nullo tamen profanandarum specierum, quæ
 forte

forte manui adhæsissent, periculo, sed hac prius sacra sponsia in disco diligentissime absterfa (a). Purificatorii enim Latinis dicti munus agit in Altaribus Græcorum *Spongia* subtilis, lenis, terfa, ac delicata, quemadmodum Plinii *Penicillus*, vel Festi *Peniculus*. Usus igitur hunc dum concitato, ut plerumque, spiritu Arcudius insectatur (b), nec humanus videtur in suos, nec bonus historicus. Cæterum quum usus modo memoratus non multam vindicare sibi vetustatem possit, inductusque a Græcis videatur non causa tantum honoris Sacramento deferendi, verum etiam gratiæ uberioris percipiendæ, sanctitatisque ex manu contrahendæ, quæ exceperit augusta mysteria, datur hinc conjecturæ locus hunc in prioris locum cessisse, quo corpore & sanguine Christi sensus ab iisdem sanctificatos fuisse diximus.

IX. Ne tamen ex dictis colligatur Græcos veteres ac recentiores non multam Christi corporis sanguinisque habuisse curam, quum hoc sensus delinirent, illud vero iisdem applicarent, & confidentius, quam par aut fas esse videatur, manibus attrectarent, etsi jam satis, cur
id

(a) N. 173. ad Miss. Chrysostom.

(b) Lib. III. Concord. c. 60.

id facerent, dictum sit, fuerit tamen hoc loci operæ pretium observare summam curam, quæ perpetuo Græci sategerunt ne quid sanguinis effunderetur, aut panis Eucharistici particula pessumiret. Gabriel Filius Tarich, qui Patriarcha Alexandrinus ordinatus est Anno J. C. MCXXXI, in Rituali suo ita præcipit: *Deus prohibeat, ne per eorum negligentiam quidquam in terram decadat, & ea propter gravissimo iudicio sint (Diaconi) obnoxii. In Collectione Canonum Ebnassali (a) statuitur ne calix usque ad labra impleatur, ita ut effluat aliquid, & in terram effundatur. In Canonibus, qui vocantur Præcepta secunda Apostolorum, eadem præscribitur sollicitudo: Unusquisque summam curam adhibebit, ne quis infidelis ad communionem Sacramentorum admittatur: ut etiam ne mus, aut aliud animal ad ea accedat, aut aliquid decadat, & peccet, cum sit corpus Christi & sanguis ejus. Omnis igitur fidelis qui Sacramentis communicat, non debet circa illud negligens esse, neque enim oportet aliquid effundi ex calice, postquam in Dei nomine benedictus est, & illum percipit, quia sanguis est Christi. Cave igitur quicumque sis sedulo, ne quid ex eo effundatur,*

ne

(a) Cap. 13.

ne eum immundi spiritus polluant, atque is esto, qui asperneris sanguinem Christi, reusque sis tamquam contemptor illius sanguinis, quo redemptus es. In Quæstis & Responsis de jure decretum est Sacerdotem, cujus negligentia aliquid ex corpore, aut sanguine Christi decedit super Altare, aut extra, vel in sacra vestimenta, abstineri per quadraginta dies ab Altaris ministerio & communione, Jejunareque per illud tempus, abstinendo ab esu rerum pinguium, & quavis nocte quinquaginta metanoas (prostrationes) facere. Hæc autem & alia de singulari in Christi sanguinem cura ac reverentia Græci stabiliverunt secundum fidem vetustiorum Orientalis Ecclesiæ Patrum, quorum præclara testimonia, corporis & sanguinis Christi veritatem in Eucharistia comprobantia, Viri de Ecclesia optime meriti, Arnaldus & Renaudotius collegerunt. Eadem quoque cura ac sollicitudo fuit Latinorum, uti ex multis Pœnitentialibus a Marteno editis, Ivone Carnotensi, Burchardo, Reginone & aliis bene multis constat. Hoc enim unum est ex præcipuis fidei ac religionis in mysterium Eucharisticum capitibus, in quo utraque Ecclesia semper mirifice consensit; sicuti est etiam adoratio Eucharistiæ, attentissima minutarum particularum collectio, atque cura

cura ne decidunt , ne mucescant , & si qua sunt alia ; de quibus inepte Protestantes litem movent , dum noviter inducta a Græcis Latinisque venditant . Quamquam enim Libri Sacramentales veteres græci ac latini enucleatam diffusamque horum , atque aliorum rituum & usuum descriptionem non contineant , cum aliunde peterentur , non ideo novitatis suspicione aspergendi sunt , quasi tunc primum instituta disciplina sit , quando Liturgiis inscribi cœpta est . Fuerunt enim apud Græcos Latinosque , qui ante sexcentos & plures annos ritus ususque utriusque Ecclesiæ descriperunt . Nemo horum ritus se novos instituere , aut antiquos reformare se velle professus est ; sed unusquisque eos , qui in Ecclesia sua recepti erant , designavit ; eorumque antiquitatem omnium Ecclesiarum in præcipuis disciplinæ conformitas satis demonstrat , quod cum Renaudotius in Liturgiis Orientalibus , tum ipse & Arnaldus in Opere extimio *De perpetuitate fidei &c.* omni argumentorum genere comprobarunt .

X. Summæ porro curæ , qua Græcos cæterosque Orientales procurasse diximus , ne Christi sanguis funderetur , videntur aliquaratione adversari , quæ de Jacobitarum Ordina-

tionibus enarravit vir doctissimus Joannes Morinus (a). *Sed Jacobitæ, inquit, præterea aliquid Sanguinis Christi in volam Episcopi ordinantis effundunt, quo velut unctus ordinandus ungetur, & effusione Spiritus largius locupletetur.* Verum jam pridem Renaudotius animadvertit in perdocto Morini Opere non pauca castigatione, plura vero emendatione indigere. Hæc inter ea ponit, quæ modo recitavimus ex Annot. 114. in Ordinationes Syrorum & Jacobitarum; putatque quæ ibi leguntur ita excipienda esse secundum MS. Florentini explanationem, ut Episcopus ad consecrata dona manus extendens hæc non contingat, sed perinde faciat quasi aliquid manibus acciperet; ait enim de Ordinationibus loquens Jacobitarum (b): *ce qu' il ya de particulier est que dans ce dernier Office il est marqué, que l'Evêque imposant les mains, les met auparavant sur le voile, qui couvre les saints mystères, & voicy les paroles de la traduction: „Episcopus ponit manus suas super „mysteria, & extendit brachia sua contrahitque „tribus vicibus accipiens de Calice in pugillum suum*

(a) P. II. Comment. de Sac. Eccles. Ordinationib.
Annot. in Syrorum Ordinat. Annot. 114. pag.
503.

(b) *Perpetuité de la Foy &c.* Tom. V. c. 8. pag. 369.

,, suum cum mysteria colligunt, & cooperiunt
 ,, plectro, seu linteis sacris,,. Ces paroles sont inin-
 telligibles, & le sens qu'on y pourroit trouver est
 contraire à la discipline certaine, & constante de
 tout l'Orient. Car le respect qu'ils ont pour
 l'Eucharistie ne permet pas de croire qu'ils en ver-
 sassent quelque particule dans la main de l'Eves-
 que, come nous l'avons fait voir ailleurs. Ce
 qui est donc plus clairement expliqué dans le
 manuscrit de Florence, & qui se pratique en d'au-
 tres ordinations, est que l'Evesque étend ses
 mains sur le disque ou la patene, & sur le Ca-
 lice, qui sont couverts de leur grand voile: qu'
 ensuite il ferme les mains comme s'il prenoit
 une poignée de quelque chose, faisant ainsi en-
 tendre qu'il les sanctifie en cette maniere, en
 les ayant approché des saints mysteres. Quæ Re-
 naudotii cogitata à veritate aliena non videntur.
 Licet enim Orientales magnam vim, cum de
 sacris agitur rebus, in contactu statuunt, ali-
 qua tamen interdum præstant, quæ ab illo
 longe absunt, licet contactum mysteriorum
 exprimere, atque exoptare videantur. Sane in
 Liturgiâ Nestoriana, quæ Sanctorum Aposto-
 lorum dicitur, ubi hostiæ osculum exponitur,
 antequam fractio, & consignatio ejusdem fiat,
 hæc leguntur: osculatur Sacerdos hostiam in mo-

dum crucis ; ita tamen ut ad labia sua non adjungat ; sed eam quasi osculatur , & suscipit utraque manu , tum dicit . &c.

XI. Curæ ac diligentiae Sanguinis haud fundendi egregie sollicitudo respondet , qua perpetuo adnisi sunt , & legibus caverunt severioribus , ne qua vel minima remaneret in Altari particula Eucharistici panis , ac disperderetur . De fragmentis , quæ κλάσματα dicuntur , minutioribus , oculisque non facile perviis , singulare quiddam præcipiebant (a) , nempe ut Sacerdos postquam discum diligenter absterfit , & calicem abluit , dicat , si membrum aliquod , hoc est particula corporis Christi remanserit , scientiæ tuæ , quæ mundum creavit , maneat commendatum : esto ei custos Domine & nobis propitius . Echimenensis ita statuit (b) : caveant diligenter Sacerdotes & Diaconi , ne quidquam ex Eucharistia residuum sit , & ita iudicium gravissimum incurrant , exemplo Filiorum Aaron & Heli , quos disperdidit Spiritus Sanctus , quia negligentius administrabant sacrificia Deo oblata . Quanto vero magis id metuendum est illis , qui negligenter se habent erga Corpus & Sanguinem Christi

(a) In Cod. Syro-Colbert. apud Renaudot. In Comment. ad Liturg. Copt. S. Basilii .

(b) Apud Renaud. loc. cit.

Christi Domini. Hæc & similia constituuntur in Quæstis & Responsis Canonicis, Collectionibus Canonum, & Ritualibus, e quibus profecto petenda est Eucharistica Orientalium disciplina, non ex vulgi rumoribus, aut vanis ineptisque Itinerariorum scriptionibus, ut fecerunt Protestantes. Ecclesiæ autem Constantinopolitane singularis & vetus consuetudo fuit, ut pueri innocentes e scholis accersiti *μερίδας*, Eucharistici Panis scilicet particulas, quæ a communione superfuerant, ipsi consumerent. Hujusce usus testis locupletissimus Evagrius, qui illustre etiam factum, quod puero hebræo contingit, hisce verbis commemorat (a): *Petus est consuetudo Constantinopoli, ut quoties ex sacris partibus immaculati Corporis Dei nostri magnus numerus superfuerit, pueri impuberes ex iis, qui Grammaticorum scholas frequentant, evocentur, qui eas manducant. ἔθος παλαιὸν βέλεται ἀνὰ τῷ Βασιλείουσιν, ὅτ' ἂν πολὺ τι χρῆμα τῆς ἁγίας μερίδων τῆ ἀχράντης σώματος Χρυσῆ τῆ Θεῆς ἡμῶν ἐναπομείνοι, παῖδας ἀφθόρως μεταπέμψης γίγνεσθαι παρὰ τῆς εἰς χαμαιδιδασκάλει φοιτῶντων, καὶ ταῦτα καταδίδειν.* κ. τ. λ. Id igitur eo tempore quum accidisset una cum aliis pueris

(a) Hist. c. 36.

convocatus est filius vitriarii cujusdam, qui selecta erat judæus. Hic puer parentibus causam moræ ex ipso sciscitantibus, id quod factum fuerat exposuit, & quid ipse una cum reliquis pueris degustasset. Pater ira atque indignatione succensus, illico filium correptum in fornacem ardentem conjicit, in qua vitrum formare consueverat. Mater vero puerum queritans cum reperire non posset, per totam urbem circuibat, plorans, atque ejulans. Tercio vero die ad ostium officinae mariti sui stans, filium nominatim inclamare cæpit, flens ac se ipsam lacerans. Tum puer, agnita matris voce, ei respondit ex fornace, statimque mater perfractis foribus introgressa, puerum inter carbones stantem videt, quem ignis nullatenus ambusserat. Qui postea interrogatus quonam modo illæsus permanisset, mulierem quandam purpurea indutam veste ad se crebro ventitasse, aquam ipsi porrexisse, & carbones, qui juxta ipsum erant, restinxisse, ac cibum denique esurienti præbuisse respondit. Hæc cum nuntiata Justiniano fuissent, puerum simul ac matrem Imperator regenerationis lavacro initiatos clero adscripsit. Patrem vero Christianæ Religionis Sacramenta percipere recusantem, tamquam proprii filii interfectorem, in Syccensi suburbio cruci affigi præcepit.

Con-

Contigit hoc factum tempore *Mennæ*, Patriarchæ CP. qui sæculo sexto floruit ; viguitque eadem consuetudo , reliquas nempe panis Eucharistici particulas pueris distribuendi , usque ad sæculum XIV. teste Nicephoro Callixto , qui eodem sæculo scripsit ; factum enim a nobis modo ex Evagrio recitatum & ipse memorans , hæc addit (a) : *Quod quidem mihi quoque sæpenumero , quum puer adhuc essem , & maxime a prima ætate in sacris adibus versari studio haberem , contigit .* Eandem historiam complexus est Gregorius Turonensis (b) ,

XII. Consuetudo , quæ in Ecclesia Constantinopolitana fuit , viguit etiam sæculo sexto in Gallia , uti discimus ex Concilio Matiscomensi celebrato A. DLXXXV. circiter sub Pelagio II. *Quæcumque reliquiæ* , inquiunt Patres (c) *sacrificiorum post peractam Missam in sacrario supersederint , quarta vel sexta feria innocentes ab illo , cujus interest , ad Ecclesiam adducantur , & indicto eis jejunio , easdem reliquias conspersas vino percipiant .* Sic ut pueri facilius particulas deglutirent , statuit Concilium , quemadmodum infra observabimus. Aliis

B 4

a

(a) Hist. lib. 17. c. 25.

(b) De Gloria Mm. lib. 1. c. 9.

(c) Can. 6. Tom. I. Concil. Galliz Lib. 8.

a Constantinopolitana in Ecclesiis Eucharistiæ particulæ , ne diutius servarentur, ac ad corruptionem accederent, vel a Sacerdotibus ipsis absumebantur, vel igne cremabantur. Hoc postremum in Hierosolymitana , Hefychio ejusdem Ecclesiæ presbytero teste, peragebatur (a); nam etsi optime cognoscerent Christi Corpus supra omnem corruptionem esse , malebant tamen species eo modo absumi , quam alio tantæ rei minus digno (b). Igitur communio puerorum cum in Ecclesia Constantino-politana octo spatio sæculorum , tum in Galliæ nonnullis Ecclesiis solo pane Eucharistico peracta est, ut ex adductis factis, ac monumentis constat, quin nemo unquam hæc synaxes condemnarit . Consequenti inde tempore alias ob causas mutatus hic mos est ; eas scilicet , ob quas pleraque disciplinæ capita obsoleverunt , nec ea propter horum desuetudine usus priores fuisse reprehensos dici potest . Manet tamen antiqui moris memoria in canonibus, sacrisque Ecclesiæ documentis , quibus Sacramentarii edoceri possunt, si tamen volunt, Eucharistiæ

(a) In Levit. Lib. II. C. 68.

(b) Bossuetus *Traité de la Communion* &c. p. p. Per-
ronius *De l'Eucharistie*. Liv. III. Chap. VI.

charistiām non semper , nec ubique sub utraque specie administratam fuisse.

XIII. Sed ut veterum usus & facta persequamur , primo loco Basilii Magni facinus expendendum est ; qui , uti legitur in ejus Vita , quam Amphilochio , Iconiensi Episcopo & Basilii æquali , esse adscribendam Jacobus Goarrius putat , quum primo divinis mysteriis operatus est , sacrum Panem in tres partes divisit , quarum una se communicavit , alteram Columbæ (a) aureæ inclusam super altare appendit.

(a) Extabat jam hujus vitæ versio sæculo IX. , eamque citavit Æneas Episcopus Parisiensis in Tract. adversus Græcos , quem scripsit ante A. J. C. DCCCLXX. qui ei supremus fuit. At quamvis Amphilochii certum opus esse haud constat , merito tamen inde licet colligere illius auctorem , quisquis sit , Basilio consuetudines ususque forte adscribere , qui suo tempore extabant. Columba porro aurea , cujus hac in vita mentio fit , panis Eucharistici conservationi verosimilius inserviebat . In Concilio Constantinopolitano sub Menna A. A. V. Columbarum mentio occurrit ; uti apud latinos quoque ; quemadmodum in Testamento Perpetui Episcopi Turonensis Tom. V. Spicileg. & in vetusto Necrologio Ecclesiæ Antissiodorensis a Martenio edito Tom. VI. Veter. Script. pag. 688. , ubi ad XIV. Kalend. Febr. hæc leguntur : *eodem die obiit Frodo Levita & Canonicus , qui pro salute animæ suæ fecit huic Ecclesiæ Columbam argenti , auro deauratam cum corona , & catenis argenteis desuper altare pendentem ad Corpus D. N. J. C. conservandum.* Communis tamen primis temporibus Eucharistia in Turribus conservabatur. Exempla exstant in Gregor. Turon. cap. 86. de Gloria Mm. In Coll. Lib.

pendit ; tertiam denique conservavit *consepeliri sibi*. Quamquam vero hoc unum in sacra Græcorum historia forte hujus rei exemplum sit, ipsa tamen Basilii sanctitas & doctrina videntur persuadere non primum Basilium consepeliri sibi Eucharistiam jussisse, sed usitatam jam tunc disciplinam, receptumque morem servasse, quod doctissimus quoque Goarius opinatus est. Disserens is adversus Arcudium, qui recentem Græcorum morem, præsanctificatum panem vivifico Christi sanguine tingentium, reprehendebat, hæc habet (a) lectu dignissima : *sed nec damnat Græcos, quæ objicitur, specierum vini evanescentium cogitatio : in hominum enim utilitatem, quam Sacramentorum respicit usus & consumptio, cedit quidquid ibi sacrum est & divinum, eamque solam cum attenderet. Basilius, particulam Communionis diutissime servatam sepeliri secum, juxta vigentem tunc morem, mandare non reformidavit.*

XIV. Hujus ejusdem rei non desunt apud Latinos exempla. S. Benedictum supra pectus defuncti monachi Eucharistiam poni jussisse nar-

2. c. 38. Odonis Abb. Cluniacensis, Venantio Fortunato Lib. 3. carm. XIII. Martenio Tom. V. Thesauri pag. 95. & Sebast. Paulio in Dissert. de Patena Argentea Foro Corneliensi pag. 81. &c.

(a) N. 32. ad Off. Præsanctificat.

narrat S. Gregorius Magnus (a) his verbis ;
Quadam die cum quidam ejus puerulus monachus parentes suos ultra quam debeat diligens, atque ad eorum habitaculum tendens, sine benedictione de monasterio exivisset, eo die ut ad eos pervenit defunctus est. Cumque esset sepultus die altero, projectum foras corpus ejus inventum est. Quod rursum tradere sepultura curaverunt, sed sequenti die iterum projectum exterius atque exhumatum sicut prius invenerunt. Tunc concite ad Benedicti Patris vestigia currentes cum magno fletu petierunt, ut ei suam gratiam largiri dignaretur. Quibus vir Dei manu sua protinus Communionem Dominici Corporis dedit dicens: Ite, atque hoc Dominicum Corpus super pectus ejus cum magna reverentia ponite, eumque sepultura tradite. Quod cum factum fuisset, susceptum corpus ejus terra tenuit, nec ultra projecit. Multa de hoc Benedicti facinore scripserunt Theodorus Petrejus (b) Benedictus Hæftenus (c) & Petrus Magagnottus (d), fortasse non omnia necessaria, & pleraque etiam inepta. Nos quid tota hac de re
 fen.

(a) Lib. 2. Dialog. c. 24.

(b) L. 3. Conf. Greg. c. 6.

(c) T. I. p. 1. c. 24. Disquis. in Reg. S. Bened.

(d) *De Eucharistia* Exercit. XVI.

sentiamus ; declarabimus posteaquam nonnulla alia exempla recensita fuerint , quibus ostendatur Eucharistiæ cum mortuis sepeliendæ usum in Occidente etiam invaluisse.

XV. Id vero patet ex historia translationis S. Othmari, Abbatis S. Galli, defuncti anno 759. ab Ifone Monacho descriptæ, in qua hæc leguntur (a) : *Sub capite & circa pectus Viri Dei quadam panis rotula, quæ vulgo Oblata dicuntur, illasæ atque ab omni corruptione extraneæ ab eodem Episcopo (Salomone) inveniebantur.* Idem usus ex Amalario etiam comprobatur, qui contendit eundem a Romana Ecclesia ad Anglos pervenisse ex Venerabilis Bedæ testimonio. En Amalarii verba (b) : *Dominus Beda scribit de exequiis S. Guthberti : „ postquam „ sanctæ memoriæ Guthbertus obiit in via Patrum, a navigantibus ad Insulam nostram „ delatus, toto corpore levatus, capite sudario circumdato, Oblata super pectus sanctum posita, vestimento sacerdotali indutus, in obviam Christi calceamentis suis „ præparatus, in sindone cereata involutus, „ animam habens cum Christo gaudentem.* „

Non

(a) Lib. 2. c. 3. apud Surium die 16. Novemb.
 (b) Lib. IV. *De Divinis Officiis* c. 41.

Non est dubitandum, quin ipse mos esset apud Romanam Ecclesiam in hac re, quæ apud Anglos fuit, præsertim cum ex illa primum Episcopum Augustinum haberent Angli Saxones, & eo tempore quando celeberrima fuit Romana Ecclesia propter auctoritatem doctissimi ejus episcopi Gregorii. Nomine Oblatarum Eucharistiam indicari eruditi fere omnes sentiunt. Sacros quoque Calices cum Episcopis sepultos fuisse ex Vitis constat Uldarici Episcopi Augustani, & Birini primi in Anglia Dorcestriæ Antistitis anno circiter 640. vita functi. At his in Calicibus Sanguinem quoque fuisse sepultum nullo hactenus probatum est authentico documento; remque profecto hanc gravius pertractare Bingham debuisset & accuratius, ut id aliquando factitatum fuisse adfirmare tuto posset, cum de re agatur summi momenti.

XVI. Qua autem ratione ducerentur, qui secum panem Eucharisticum sepultum cupiverunt, a nemine hactenus clare explicatum est. Crediderim ipse Magnus Basilium aliosque id ea de causa fecisse, ut futuræ resurrectionis symbolum & effectorem eorum cadavera præferrent. Quum enim egregie scirent mortale corpus aliquando e sepulcro exiturum, ut a corruptione immune redditum cum Christo spiritale evaderet,

ret, uti loquitur S. Paullus (a), id nullâ effi-
 caciore ratione explicare se, atque adsequi
 posse crediderunt, quam si corpora sua exani-
 ma divino illius corpore tangerentur, qui
 nunquam vidit corruptionem, quique resurre-
 ctione sua fidem, quam prædicaverat, confir-
 mavit, & spem certam dedit cæterorum ho-
 minum resurrectionis. Noverant quidem hæc
 & alia verbo virtutis suæ præstare Deum pos-
 se, omnesque vivificare, sed cum animadver-
 terent Christum Dominum non solum verbo
 & imperio in excitandis mortuis usum fuisse;
 verum etiam adhibuisse carnis suæ contrecta-
 tionem, manuque mortuos apprehensos e se-
 pulcro ad vitam revocasse, iccirco secum vi-
 vificam Christi carnem humatam voluerunt,
 in fidem scilicet explicatiorem resurrectionis,
 certæque in eam spei documentum. Hinc ple-
 rique eorum ex Eucharistia congrue satis cor-
 porum resurrectionem argumentati sunt. Quo-
 modo, ajebat alios inter Irenæus (b), *rursum di-
 cunt carnem in corruptionem devenire & non
 percipere vitam, quæ corpore Domini, & San-
 guine alitur?* His singularis Patrum in Eucha-
 risti-

(a) 1. ad Cor. 15. 44.

(a) Lib. 4. Adversus Hæreses c. 34. & seq.

risticum panem amor adjungendus est, ut quem scilicet vivi adeo avide gustassent, ab eodem mortui separari ægre ferrent. Quare S. Paulinus, ut amorem Martyrum erga Christum Cruci affixum digne exprimeret, Crucis ligni particulam, quam a Melania acceperat, cum illorum lipsanis condidit, uti discimus his versibus (a):

Quam bene junguntur ligno Crucis ossa piorum:

Pro Cruce & occisis in Cruce sit requies.

Itemque aliis:

Divinum veneranda tegunt Altaria fœdus

Compositis sacra cum Cruce Martyribus.

Cuncta salutiferi coeunt martyria Christi:

Crux, corpus, sanguis, martyris ipse Deus.

Quæ de panis Eucharistici particulis adservatis nonnulli minus recte explicaverunt.

XVII. Singulare autem atque inusitatum S. Benedicti facinus ex peculiari instinctu, atque confidentia in Deum pensandum est, recolendaque singularis fides, & admirabilis ita agentis modus. Etsi enim providissimus Deus viam communem pro omnium salute constituerit, quos servare decrevit, omnesque fere ducat per iter planum, rectum, & usitatum, quum tamen ex Sacris Litteris manifestum sit, spiritum

Dei

(a) Epist. XII. ad Severum.

Dei movere nonnunquam corda hominum in quædam , quæ abhorrent ab usu quotidiano , eademque impellere in res , quæ communem hominum operandi modum excedunt , non ideo statim tantorum virorum inspiratio & instinctus damnandus est , aut cum risu excipiendus . Porro inter multa , quæ nos docere optime possunt , observantibus Cardinali Bona , S. Francisco Salesio , & Prospero Lambertinio , talem impulsus agendique modum plane singularem habere Deum auctorem , id maxime expendendum est , an aliquid contigerit , quod vere naturæ superet vires , & insolitæ actioni divinum nescio quid superaddat , ut sane accidit in memorato divi Benedicti facto ; atque etiam aliis in gestis SS. Bernardi , Antonii Patavini , Claræ Virginis aliorumque Sanctorum , qui ad res plane insolitas obtinendas , ex speciali Divini Numinis inspiratione & instinctu , Eucharistiam adhibuerunt .

XVIII. Sed quoniam de singularibus Græcorum usibus scribimus , in hujus rei confirmationem abs re non erit SS. Græcorum nonnulla narrare exempla virorum , qui divino , uti Benedictus , affati spiritu , insolitis plane modis suum in sanctam Eucharistiam amorem & fiduciam contestati sunt . Quod eo libentius etiam

etiam facimus, quum narratio harum rerum ad tractationem; quam suscepimus de singularibus usibus Græcorum, etiam petineat. Sic Lucianus itaque Presbyter Antiochenus absque ara in carcere pridie quam obiret, sacrum fecit, loco altaris proprio pectore usus. Cum enim Nicomediæ in carcere detineretur inclusus, eumque tristes mærentesque discipuli circumdarent, quod proximo Theophaniæ festo ille non posset sacra mysteria celebrare, ipsis vero non liceret Eucharistiam sumere, ipse quamvis dire vexatus inedia, afflictusque plagis mirum in modum, sacrum in carcere peregit, sacroque pane Discipulos refecit singulari modo, ut ex actis noscimus ab Anonymo certæ fidei scriptore Græce exaratis, latineque factis a Lipomano ac Surjo, atque a doctissimo Bollando denuo recusis (a). Cum ergo, inquit acta, advenisset dies festus Theophaniorum, qui expectabatur, desiderabant quidem discipuli hanc ultimam a Magistro consequi divini Mysterii celebrationem. Videbatur autem esse dubium quonam modo mensam quidem in carcerem inferrent, aut laterent impiorum oculos, cum multi quidem tunc partim illic adessent, partim

C

autem

(a) Act. II. Tom. I. ad diem VII. Januar.

autem accederent, ille vero: mensa quidem, inquit, erit vobis hoc pectus meum, non ut arbitror Deo futura minus honesta ea, quæ sit ex inanima materia, templum autem sanctum vos mihi eritis, me omni ex parte circumdantes. Et sic hæc facta quidem sunt hoc modo. Jam enim ut quod esset sanctus in fine vitæ & remissi erant custodes, Deo, ut ego quidem arbitror, qui martyrem honorare volebat, & suorum Discipulorum non sustinebat inconsolabile videri desiderium, efficiente, ut citra impedimentum fierent ea, quæ erant proposita. Hinc cum omnes eos martyr fecisset in orbem consistere, ut inter se invicem alter prope alterum stantes, eum tuto comprehenderent, jussit suo pectori imponi signa divini sacrificii. Postquam hæc fecissent, & in cælum prorsus sustulit obtutum, cum jam vix posset extollere, preces peregit consuetas. Deinde cum divina plurima esset effatus, & sacro ritu omnia peregisset proposita, ipse & fuit particeps Sacramentorum, & transmisit ad eos qui aderant, ut ipse quoque ostendit in ultima ad eos epistola (a). Lucianum imitatus est Theodoretus,

(a) Passus est sub Maximino A. 312. Eusebio teste qui tum Ecclesiasticam scribebat historiam; obiit vero die, quæ Theophaniam insecuta est, uti prædixerat. Extat de

retus , Cyri in Palæstina episcopus , qui , ut ipse narrat (a) , satisfactus piis votis Anachoretæ Maris , qui sponte in cellula inclusus , a multis annis inde pedem nunquam extulerat , divina mysteria in eadem cella peregit , usus altari non alio , quam manibus expansis sibi adstantium diaconorum .

XIX. Perillustre etiam insignis in Eucharistiam fiduciæ exemplum habes in iis , quæ de Patre , sororeque item sua Gorgonia narrat Gregorius Nazianzenus (b) . Pater ejus Gregorius gravissima oppressus infirmitate sperans sacro adipe salutem se consecuturum , intra cubiculum sine ara ea nocte sacris mysteriis operatus est , quæ Christi resurrectionem præcedebat , quamque tunc temporis populus una cum clero sacris in canticis hymnisque in majori Basilica agitabat . Sed melius fuerit Gregorii verba , quam nostra perlegere . *Mysterii tempus aderat , inquit , & veneranda statio , atque ordo ad ea ,*

C 2

que

de Luciano Chrysostomi sermo panegyricus , postridie festi Epiphaniæ pronuntiatus; quæ diei circumstantia Anonymi Scriptoris Lucianæ passionis confirmat narrationem . Colitur S. Martyris memoria a Græcis die 15. Novemb. , ut ex Menologio & Menzis patet , atque ex Anthologio a Clemente VIII. adprobato . Agit de ipso Eusebius in Hist. lib. 8. c. 13. & lib. 9. c. 6.

(a) In Hist. Religiosa.

(b) Orat. de Obitu Patris.

quā celebrabantur, quietem & silentium tenens, cum ille ab eo, qui mortuos ad vitam revocat & a nocte sacro-sancta excitatur. Primo paulum se movet, deinde firmiter, mox exigua admodum & obscura voce famulum quendam ex iis, qui assistebant, nominatim accitum praesto esse, ac vestem porrigere, manumque subicere jubet. Qui cum non sine stupore adesset promteque obsequeretur, ipse manu tamquam baculo ductus, Moſen illum in monte orantem imitatur, fractisque ac debilitatis manibus ad orationem compositis, alacri animo cum populo vel ante populum mysteria peragit; paucis quidem & quibus poterat verbis, mente autem ut mihi videtur, per quam integra. Rem miram! sine sacrario in sacrario, sine altari sacrificus, sacerdos a mysteriis procul remotus. ὧ τὸ θάυματος: ἄνευ βήματος, ὅτι βήματος, ἄνευ θυσιαστηρίου, θύτης, ἱερέως, πρόφω ἅπλ' λελεμένων. κ. τ. λ. Atque hæc quoque illi a Spiritu Sancto aderant, ipsi quidem cognita, praesentibus autem haudquaquam perspecta. Postea cum Eucharistiae verba, ita ut consuetudo fert, effatus esset, ac populum quasi benedixisset, in lectulum rursum se conjicit, cumque paulum quidam cibi admisisset, ac somni particeps factus fuisset, spiritum revocat. Recte id Spiritus Sancti affla-

afflatu; atque consilio factum Gregorius dicit; nam parens ejus recuperata illico salute manifesto miraculo ad ecclesiam post Domini Resurrectionem accessit, sacra encenzia cum populo celebravit, atque in grati animi signum immaculatam hostiam Servatori Deo obtulit.

XX. Pari in Eucharistiam confidentia; atque spe S. Gorgonia Eucharistico pane usa est, tamquam pharmaco salutari, quo ab extraordinario morbo, medicisque incognito sanaretur; mulierem illam æmulata, quæ Christi fimbriæ attactu sanguinis profluvium compressit: cum caput suum, inquit idem Gregorius Nazianzenus (a), pari cum clamore, lacrymisque, quibus abundabat (mulierculæ illius instar, quæ olim Christi pedes rigavit) altari admovisset, nec se prius illud dimissuram esse denuntiasset, quam sanitatem obtinisset; ac deinde hoc suo pharmaco corpus totum perfudisset: καὶ εἰ πρὸς τὸ ἄντιτύπων τῆ τιμῆς σώματος, ἢ τῆ αἵματος ἢ χεῖρ ἐθισάμενοι, τὸ καταμιγνύσας τοῖς δάκρυσιν. τ. κ. λ. etsi quidpiam antityporum pretiosi Corporis aut Sanguinis recondiderat, id lacrymis commiscuisset, o rem mirandam! statim liberatam semorbo sentit, atque & corpore & animo &

(a) Orat. de obitu Gorg. soror.

mente levis discedit, pro spei mercede id quod speraverat, consecuta. Non inepte porro ex hoc inusitato Gorgoniæ factò colligitur eandem plenam habuisse transubstantiationis fidem, qua firmissime credebatur Eucharistiæ particulis sanctitatem ac vim inesse stabilem & inhærentem; quæ cogitatio sensusque jam subire non potest illorum mentem & animos, qui non admittunt transubstantiationem. Nugantur vero Felhavius & alii, vimque maximam Gregorii verbis inferunt, dum putant Gorgoniam non panem Eucharisticum penes se habuisse, sed nocte processisse ad Ecclesiam, ibique aram ante prostratam quæsisse si quid reliquum panis aut vini in Liturgia pridem adhibiti super altare remansisset, quo tamquam pharmaco abuti posset. Namque clarissime Gregorius refert sororem suam ad morbi sanationem adhibuisse, quod e corpore, vel sanguine Christi recondiderat, seu si ad verbum vertere malis, *thesaurizaverat*: necesse igitur non habebat super altare quærere, quod jam antea penes se recondiderat sive thesaurizaverat, nisi summa, atque nullo modo ferenda violentia Felhavius velit *recondere* aut *thesaurizare* idem significare prorsus ac *quærere*. De voce *Antitypon* a Gregorio adhibita agunt Bessarion, Rof.

Roffensis Martyr, Bellarminus, Perronius, Arcudius & alii. Mihi magis probantur quæ ex Joanne Damasceno (a) & Elia Cretenfi (b) responsiones peti possunt.

XXI, Cum usu autem Eucharistiam sepe-
liendi, ut Basilius, Gregorius, aliiq̃ue fece-
runt, altera consuetudo, communionem scili-
cet defunctis præbendi confundi haud debet,
uti inscite a celeberrimis etiam rituum scri-
ptoribus factitatum novimus. Abusus iste (c)
qui in Galliis & Africa præcipue inoleverat,
Orientem quoque pervasit, uti ex Synodi Trul-
lanæ, seu Quini-sextæ canone. LXXXIII. eru-
dimur in hæc verba : *μὴ τοῖς σῶμασι τῶν*

(a) Lib. 4. de fide Orthodoxa c. 14.

(b) In Orat. I. Gregor. Theolog.

(c) Quemadmodum Eucharistiam, ita osculum quo-
que nonnulli veterum mortuis concessere, ut a Concilio
Antissiodorensi, sub Gregorio magno celebrato, disci-
mus: a quo uterque abusus damnatus est. Morem por-
ro se invicem deosculandi ante Eucharistiæ perceptio-
nem in signum unionis, mutuzque charitatis ab ætate
Apostolorum ad Innocentii III. usque tempora Chri-
stiani servaverunt. Cujus quidem rei adeo fideles obser-
vatores veteres fuisse videntur, ut vel ipsum oscularen-
tur Sacerdotem, cum alii non adessent, quibus hoc pa-
cis & dilectionis signum ante Christi Corporis sumptio-
nem exhiberent. Sic Mariam Ægyptiacam, cum a Zo-
zima Abbate vivifica dona susciperet, osculum primo
sancti senis ori dedisse, legimus in ejus actis, quæ
græce latineque extant Tom. I. Mens. April. Act. Ss.
ad diem II.

τελευτώντων τῆς Ευχαριστίας μεταδιδότω . γε-
 γραπται γάρ ; λάβετε , φάγετε . τὰ δὲ τῶν
 νεκρῶν σώματα εἰδὲ λαβεῖν δύνανται ; οὐδὲ φα-
 γεῖν . *Nemo mortuorum corporibus Eucharistiam*
communicet : scriptum est enim : Accipite , &
comedite : mortuorum autem corpora non possunt
accipere , nec comedere . Hoc modo , præter
 alios , Eucharistia abusos illos hæreticos fuisse
 qui mortuos baptizabant , a vero non vi-
 detur alienum . Hic fuit error Montanistarum ,
 de quibus S. Philastrius sæculo IV. scribebat
hi mortuos rebaptizant ; Marcionitarum etiam &
 Manichæorum , referente Joanne Chrysostomo
 (a) . Horum astutias sane ridiculas in mor-
 tuis baptizandis refert Constantinus Harmeno-
 pulus (b) . Quare alias inter causas quibus
 excitati Africani Patres Concilii tertii Cartha-
 ginienfis , mortuis dari Eucharistiam prohi-
 buerunt , ea fuit ne mortuos baptizari posse
 crederetur : *Corporibus defunctorum* , inquit-
 bant (c) *Eucharistia non detur : dictum est enim*
a Domino : accipite & edite ; cadavera autem
nec accipere possunt nec edere . Deinde caven-
 dum

(a) Hom. XL. in I. ad Cor.

(b) Lib. II. de Sectis .

(c) Canon. 38. Habitum est hocce Concilium A.
 397. sub Siricio R. P. præside magno Augustino .

hum est, ne mortuos etiam baptizari posse fratrum infirmitas credat, cum Eucharistiam non dari mortuis animadverterit; poterant enim Christiani rudiores, qui Eucharistiam mortuis non baptizatis non dari conspicerent; hoc ita fieri existimare propter defectum baptismatis; & inde baptizari eos posse, ut post baptismatis consecrationem Eucharistiæ quoque munere donarentur (a). Hanc consuetudinem mortuos Eucharistia donandi diu in Oriente perdurasse, atque in defunctos Præsules præcipue fuisse usitatam ex Balsamone colligimus, qui in expositione memorati Trullani canonis hæc habet (b): τὸ μὲν τὸν χειρίζεσθαι τοῖς ἀρχιερεῦσι μετὰ τελευτὴν ἅγιον ἄρτον, καὶ ἕτως ἐνταφιάζεσθαι, νομίζω γίνεσθαι εἰς ἀποτροπὴν τῶν δαιμονίων, καὶ ἵνα δι' αὐτῶν ἐφοδῶνται πρὸς ἑρὰν, ὁ πᾶς μεγάλῃ, καὶ ἀποστολικῇ κατὰ ξυμμοθεῖς ἐπαγγελματις. Quod autem Sanctus Panis antistitibus post mortem tradatur, & sic sepelliantur, existimo hoc fieri ad evertendas Dæmonas, & ut per ipsum tamquam viaticum deducatur in cælum, qui magna & apostolica professio.

(a) Vide Paschasium Quesnellum in notis ad Collect. Canon. in Operib. S. Leonis, & animadversiones FF. Ballerini Tom. III. Venet. edit. Operum ejusd. Pontificis.

(b) Apud Bevereg. Tom. I. pag. 253.

fectione dignus est habitus . Quæ Græci Canonum Exegetæ momenta nemo facile exceperit , cum quivis libenter possit quærere cur cacodæmones in corpora episcoporum magis sævire gestiant ; & cur isti præ aliis pane Eucharistico , tamquam viatico , indigeant . Recte sane agebat Thiersius (a) : mais ces deux raisons sont extrêmement minces , tant parce qu' il y a autant à craindre du côté des démons pour les corps des autres morts , que pour ceux des évêques ; & qu' au fond l' Eucharistie ne peut pas plus servir de viatique aux uns qu' aux autres , puisque ni les uns ni les autres ne sont point en état de la prendre , ni de la manger . Gabriel Albaspinæus , doctus Aurelianensium Antistes , ea de causa hunc abusum irrepsisse putat (b) , quod plerique Presbyteri , populi que rudes rerum divinarum crederent eos , quos canonicis pœnitentiis nondum solutos , mors occupasset absolutione non obtenta ; proindeque Eucharistia non refectos , communione esse donandos , tamquam valido subsidio ad jus acquirendum Ecclesiæ communionis , a qua peccantes exciderant . At quum hac admissa conjectura neque probabilis ulla habeatur ratio ,

cur

(a) *Traité des Superstitions* Tom. 2. liv. 4. chap. 5.

(b) *Observat. Ecclesiast.* Lib. I. observat. 9. & 10.

cur defunctis præsertim episcopis communio tribueretur , & gravis altera exurgat difficultas ; quare scilicet Eucharistiam præ absolute ne mortuis impenderent , id ea de causa Benedictus Hæstenus (a) contigisse putat , quod ad pœnitentes Ecclesiæ reconciliandos majus in Eucharistia quam in absolute positum esse robur ac præsidium crederent ; ac præterea absolute non nisi loquentibus atque exhomologesi expiatis dari consuevisse . At qui hæc omnia noverant eosdem ignorasse credibile non est , Eucharistiæ Sacramentum per modum cibi ad spiritualem nutritionem animarum institutum fuisse , proindeque mortuis tradi non posse , qui illud nec accipere , nec edere possunt per modum cibi .

XXII. Cum igitur consuetudo ista multas provincias occupaverit , ut diximus , varias ejusdem secundum diversos gentium mores , & populorum ingenia , causas extitisse suspicari licet . Ipse dicerem imperitos quosdam Presbyteros Eucharistiam mortuis concessisse exemplo Paganorum , qui obolum , seu nummum in ore defunctorum inferebant , quo Cha-
ronti

(a) Tom. I. p. 1. c. 24. cit. Disquisit. Monast. in Vitam & Reg. S. Benedicti.

ronti portitori satisfacerent . Fidem facit huius rei præter alios Scriptores Lucianus *πένθος de Laetia* , atque ita scribit : ταῦτα ἔτιωσ' ἰχυρῶς . περιελήλυθε τῆς πολλῆς , ὥστε ἔπειδ' ἂν τις ἀποθάνῃ τῆς οἰκείων , πρῶτα μὲν φέροντες ὀβολόν , ἐς τὸ σόμα κατέθηκαν αὐτῷ μισθὸν τῷ πορθμῇ τῆς ναυτιλίας γενησόμενον . *Hæc adeo valide vulgi animos persuaserunt , ut simul atque familiaris quispiam mortuus fuerit , primum obolum illi in os inferant , ut sit portitori trajectionis merces . Aristophanes (a) duos obolos naulo adsignatos fuisse narrat , imo etiam auctum ab Atheniensibus Charonti stipendium , & usque ad triobolum excrevisse . Ad quæ fortasse ludens Juvenalis sic cecinit (b) :*

. *at ille*

*Jam sedet in ripa , tetrumque novitius horret
Porthea , nec sperat cænosi gurgitis alvum*

Infelix , nec habet quem porrigat ore trientem .

Adeo persuasum habuere veteres homines quoscumque facile pecuniæ amore capi , ut inferos quoque desiderio nummorum vexari crediderint . Ut vero Pagani obolum in ore mortuorum includebant , ut Charon eundem tamquam

(a) In Ranis .

(b) Satyra III .

quam mercedem sibi debitam acciperet, eosdemque sine mora trajiceret, ut quamcitius pervenirent ad inferos, ac proprias decretasque sedes consequerentur, ad hunc modum forte ii cogitarunt, qui mortuis Eucharistiam tribuerunt, ut hi pane Eucharistico muniti, dæmonum superatis devictisque vexationibus, ad cœlestem patriam quam facillime pervenirent; nisi etiam putes hoc usu Christianos gentilium morem sanctificare in animo habuisse,

XXIII. Ut vero arbitrer Christianos vereres panem Eucharisticum mortuis dedisse fere eo fine, quo Pagani obolum in ore iisdem inferebant, quædam alia faciunt, quæ Christiani, Paganorum exemplo, usi sacris mysteriis peregerunt. Cum illis mos esset statis, decretisque anni temporibus ad mortuorum tumulos sacrificare, iisque offerre epulas, arbitrati mortuos iisdem refici & oblectari, sic nonnulli Presbyteri ac laici corporis & sanguinis Christi mysteria eorum exemplo super tumulos defunctorum obtulerunt. Id constat ex Canone *Non oportet* apud Gratianum (a): *Non oportet clericos ignaros, & præsumptores super*

(a) De Consecrat. c. 5. dist. 5.

*super monumenta in campum ministeria portare, aut distribuere Sacramenta; sed aut in Ecclesia, aut in Basilica, ubi Martyrum reliquiae sunt depositae, ibi pro defunctis oblationes offerre. Nec liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulcra deferre, & sacrificare mortuis. In quem canonem Glossa hæc adnotavit: reprehendit pravam consuetudinem clericorum & laicorum. Solebant enim singulis annis certa die offerre eleemosynas super tumulos suorum mortuorum, & clerici illuc euntes secum portabant sacramenta corporis & sanguinis Christi, & super tumulos ea distribuiebant: & hæc consuetudo facta fuit a Gentilibus, qui singulis annis mense februario, die certo, epulas offerebant super tumulos suorum mortuorum, quorum animas credebant circa tumulos conversari, & inde refici, sed demones eas de nocte consume-
bant. Ita nimirum Glossator secundum opinionem, quæ animos multorum veterum tenuit, & recentium etiam aliquorum phantasiam occupat, tot mirabilia malis genis tribuendi; qua de re digni sunt qui perlegantur Van-Dal-
lius & Fontanellius in historia Oraculorum, horumque oppugnator P. Baltus Societatis Jesu.*

XXIV. Bene Eucharistia morituris data *Via-
ticum*

itum appellata est ; eos nimirum longo itinere ad cœlum faciendo corroborans, & cœu pro comiteatu inserviens ad aliam vitam commigrantibus, ut vir doctissimus Basilii Pontius opinatur (a). Hoc nomine Eucharistia etiam a Nicænis Patribus A. 325. donata est (b): *περὶ δὲ τῆς ἐξοδούντων, ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος διαφυλαχθήσεται, καὶ νῦν, ὥστε, εἴ τις ἑξοδεύοι, τελείῃ καὶ ἀναγκασιώτερι ἐφοδίῃ μὴ ἀποστερεῖσθαι* De iis autem qui vita excedunt, antiqua & canonica lex pene quoque servabitur, ut si quis vita excedat, ultimo & maxime necessario Viatico ne privetur (c). Eodem etiam sæculo Eucharistiam nostri itineris *Viaticum* Gaudentius nominavit. Verum nomen hoc retinuit etiam posteaquam

morem

(a) Variar. Disput. q. 2. p. I. n. 1.

(b) Can. XIII.

(c) Antiquissima ex Nicæno hoc canone consuetudo, ut moribundis daretur Eucharistia, ne quis sine necessario viatico ex hac vita discederet, a Græcis huc usque observatur, & cæteris omnibus Orientalibus. Ex qua consuetudine certo colligitur hos non minus, quam primitivam Ecclesiam, credere ipsius sacerdotalis consecrationis virtute elementa panis & vini fieri id, quod antea non erant; neque in solo usu & manducatione; hoc est *in Cæna Domini*, recipi corpus Christi, quod Anglicanæ Ecclesiæ pseudo-reformatores falso contenderunt; quorum tamen argutia hac sola antiquissima consuetudine penitus exturbantur, ut viri docti jam pridem observarunt.

morem communicandi mortuos concilia prohibuerunt ; ut inde argumentari liceat *Viatici* nomen ex memorato abusu non fuisse impo-
situm Eucharistiæ ; cum ratio adsit non incon-
grua , ut initio diximus , quare eo nomine sit
insignita .

XXV. Enumeratis fere hætenus panis Eu-
charistici usibus accedimus modo ad illos
exponendos qui Eucharistico Calice perfecti
esse dicuntur . Græci quemadmodum Christi
Sanguine infantes recentèr natos potaverunt
ad ostendendam in ipsius Ecclesiæ benedictio-
nem , sic eodem Sanguine hæreticorum ana-
themata aliquando subscripsisse in signum æter-
næ damnationis ac maledictionis perpetuæ ,
plerique sibi persuaserunt . Ita nimirum se se
gessisse credunt singularia ingenia Græcorum ,
ut horrorem quoque populo injicerent in eos ,
quorum memoriam atque personas terribili hac
cæremonia devovebant . Hoc modo Pyrrhus
Patriarcha CP. primo exauctoratus , ac da-
mnatus fuisse vulgo creditur . Is Sergio Mo-
notheletarum hæreseos propagatori suffectus est
A. 368. Eadem labe & ipse infectus , quæ
Sergius Cyrusque decreverant , roborare viri-
bus omnibus , & confirmare studuit . At cum
A. 641. Constantinus , Princeps Catholicus , ac
paren-

parentis Heraclii in imperio successor a Martina noverca veneno sublatuſ e vivis fuiſſet , ſuſpicioque increbuiſſet Pyrrhum ad atrox facinus operam etiam dediffe , populi tumultu ab urbe exire compulſus eſt . Cum in Africam ſe recepiffet A. 645. de duplici in Chriſto Domino voluntate , duplicique operatione diſputationem cum S. Maximo Homologeta habuit celeberrimam , præſentibus Episcopis illuſtrioribus , viris nobilibus , ipſoque etiam Gregorio Patriſcio , qui Provinciæ præerat . Hac in diſputatione abſurditatem dogmatis Monothetarum agnovit . Perſuadenti tum Maximo , ut Romam pergeret , fidemque Theodoro Pontifici exponeret ſuam , libenter aſſentitus eſt , Romamque acceſſit humaniſſime exceptus a Pontifice , honoratuſque uti regiæ Urbis Patriarcha , quum nullo adhuc canonico iudicio deſoſitus fuiſſet , & Monothetarum perverſam doctrinam coram ipſo Pontifice ejuraviſſet . Roma inde relictâ Ravennam conceſſit , ubi Olympii exarchi perſuaſionibus in caſtra Monothetarum , a quibus Romæ auſugerat , iterum ſe recepit , ſpe maxima etiam concepta denuo potiundi Patriarchatus , quem Paulus occupaverat . Rei certior factus Theodorus , juſta irâ commotus in Baſilica Principis

Apostolorum A. 648. Concilium illico coegit, eumque condemnavit ; calamo etiam in sacramento Christi sanguine intincto , uti narrat Theophanes, cujus verba hic exscribimus (a), ceu dicendis lumen allatura : τῆς δὲ Ρώμης , Inquit enarrata prius Pyrrhi pœnitentia & relapsu, ὑποχωρήσας, καὶ ἐν Ραβέννῃ ἐλθὼν ὡς κύων ἐπὶ τὸν ἴδιον ὄξυραμα ὑπέστρεψεν . τὸ δὲ μάθων ὁ Πάπας Θεόδωρος, τὸ πλήρωμα τῆς Εκκλησίας συγκαλέσας, καὶ τὸν τάφον τοῦ κορυφαίου κατὰ λαβὼν, αἰτήσας τὸ θείον ποτήριον ἐκ τοῦ ζωοπιῖ αἵματος τοῦ Χριστοῦ τῷ μέλανι ἐπιστάς τῇ οὐραίου χειρὶ τὴν καθάρεσιν Πύργου, καὶ τοῦ κοινωνούντων αὐτῷ ποιῆται. At inde Roma clausa se subducens Pyrrhus cum Ravennam appulisset, ad vomitum canis instar reversus est . Id ubi Theodorus Papa cognovit, universo Ecclesie conventu convocato, ad Principis Apostolorum sepulcrum adstans, calice divino expositulato, ex vivifico Christi Sanguine atramento affundens, Pyrrhi cæterorumque, qui cum eo communicarent, abrogationem & condemnationem propria manu exaravit .

XXVL Theodorum Pontificem e Græcorum
gente

(a) Ad An. XX. Heraclii pag. 275. edit. Paris. A. 1655.

gente Pyrrhum hac ceremonia secundum peculiarem suorum ritum condemnasse Pagius arbitratur (a) : *Hic ritus*, inquit, *peculiaris Græcorum fuit*, a Theodoro tamen, licet hujus facti Anastasius mentionem non fecerit, in damnatione Pyrrhi usurpatus. Patrum suum exscripsit Franciscus Pagius in Breviario Pontificum Romanorum. Protestantes interim factum hoc tragice exaggeraverunt, proque indubie re habuerunt, eo etiam maxime momento ducti, quod simili ceremonia Photius a patribus Concilii Constantinopolitani VIII. damnatus fuisse dicatur.

XXVII. Revera Nicetas cognomento David Paphlago in vita S. Ignatii Patriarchæ CP. hisce verbis Photii facinora, & condemnationem commemorat : *a legatis Romanis ipsoque Imperatore & toto Senatu admonitus Photius, ut veniam precaretur, & saltem tamquam laicus ad fidelium communionem reciperetur, superbo & contumaci animo consilium penitus repudiavit. Ergo communi omnium æquissimoque judicio damnatur, anathemateque percellitur, veluti violator & adulter, maximarumque calamitatum, & infinitarum offensionum, ac scandalorum*

(a) In Crit. Baron. ad A. 648.

*rum in Ecclesia Dei auctor, & pronunciat. Synodus juxta Nicolai Papæ sententiam qua primum Photius maturo cum judicio, canonicaque seu synodica fuerat depositione damnatus. Ὡς γὰρ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ καθάρσει, ὅτι ψιλῶ τῷ μέλανι τὰ χειρὶ γραφὰ ποιούμενοι, ἀλλὰ τὸ φρικωδέστατον: ὥς τῶν εἰδόπων ἀκήκοα διαβεβαιμένων, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Σωτῆρι τῷ αἵματι βάπτοντες τὸν κάλαμον, ἕτως ἤξεκρούσαν θῶτιον, ἕτως αὐτὸν κατεδί-
κασαν, καὶ πάντας πρὸς χειροτονιμένους ὑπ' αὐτῶν. Subscribere Episcopi depositioni calamis non simplici atramento, sed horrendum dictu! ut eos qui rem norunt asseverantes audiui, ipso Salvatoris Sanguine tinctis. Ita inquam dñm Photium exauctorarunt, damnaruntque, unaque omnes ab illo sacris initiatos. Hæc Nicetas, qui tamen profitetur se hanc de calamis Christi sanguine tinctis historiam solo auditu didicisse. Hujusce tamen ceremoniæ nulla mentio fit in vita Hadriani R. P., nulla in actis Concilii ejusdem octavi, quæ integerrima habemus, quæque latine vertit Anastasius Bibliothecarius, qui Photii amicitiam aliquandiu coluisse fertur, ac deinde acriter perstrinxit, ut animadvertere licet in præfatione translationis eorundem actorum, quam Hadriano II. Papæ nuncupavit. Denique ritus tam terribi-*

lis, in Photii damnatione, ut fertur, adhibiti, vestigium iis in Historicis nullum invenire licet, qui quum Photii alioquin satis certa facinora exaggeraverint, mirum sit eos ejusdem memoriæ tantæ ceremoniæ silentio atque oblivione pepercisse. Quum enim diligenter accurateque omnia perscrutarentur, quæ hominem jam multum diffamatum, invidiosum ultra, atque execrabilem possent efficere, satis opportune singularis illius ceremoniæ meminissent, quæ plurimum valebat ad ostendendum, quo horrore Photii contumax ingenium, dogmata, & immania gesta, profecutum fuisset Concilium universum.

XXVIII. His atque etiam aliis obnoxia est animadversionibus Pyrrhi damnatio, ita uti a Theophane scripta est. Non enim adeo facile quis sibi persuaferit Theodorum, qui teste auctore Libri Pontificalis (a) *fuit benignus super omnes & multum misericors*, in regiæ Urbis Patriarchæ exauctoratione eo fuisse usum ritu, cujus exemplum nullum extabat in utriusque Ecclesiæ monumentis. Nam licet minorum Ecclesiarum Antistites formulas aliquando nescio quas introduxerint, quum de iis nihil

D 3

scri-

(a) In Theodoro.

scriptum invenirent , sibi que fas esse ducerent nova plane & inusitata in ritus Ecclesiasticos inducere , hanc tamen licentiam Romæ Episcopos secutos fuisse ægre concesserim in re tam gravi , cujusmodi ea est , de qua in præsentia disputamus . Nec dubium esse potest Theodorum sanctum & doctum Pontificem ; quamquam Græcum , Romanæ Ecclesiæ ritus ususque adamussim servasse . Porro hujus Ecclesiæ mos fuit chartas non quidem Christi Sanguine obsignare , sed eas super altaria ponere , in quibus sacra mysteria peragebantur (a). Ita Stephanus III. Carolum Magnum , & Carolomannum , Francorum reges , adjurans ne sororem suam Gisilam Adalgiso filio Desiderii , Regis Longobardorum , in conjugium darent , neve alter eorum ejusdem Desiderii filiam conjugem acciperet , adjurationis chartam B. Petri confessioni imposuit , sacrificium super eam obtulit , & ita cum lacrymis ad illos direxit . Sic legitur in laudati Pontificis Epistola III. in qua memoratos Principes hisce

ver-

(a) Chartas etiam donationum super aras ponere , in quibus sacra peragebantur , latinis solemne fuit . Constat id cum multis scriptoribus , tum præcipue ex Marculpho Monacho , qui sæculo VII. floruit in Lib. I. Formularum c. 1. quem eruditissimè doctisque annotationibus illustravit Bignonius .

verbis allôquitur (a): *præsentem itaque nostram obtestationem, atque adjurationem in Confessione B. Petri ponentes, & sacrificium super eam, atque hostias Deo nostro offerentes, vobis cum lacrymis ex eadem sacra Confessione direximus.* Hoc modo etiam Leonis Papæ IX. legari, Humbertus Cardinalis, Sylvæ Candidæ Episcopus, Petrus Amalphitanorum Archiepiscopus, & Fridericus Diaconus, in Michaelem Cerularium, verum Græcorum schismatis auctorem, Leonem Acridanum & alios excommunicationem Constantinopoli, hoc est sub oculis Græcorum, pronuntiarunt, ut constat ex *Commemoratione* ipsius Humberti (b), cujus hæc sunt verba: *Præfati Nuntii 17. Kalend. Augusti adierunt Ecclesiam S. Sophiæ, & super obstinatione Michaelis conquesti, Clero ex more ad missas preparato, jam hora tertia die Sabbati, Charitam excommunicationis super principale Altare posuerunt sub oculis præsentis Cleri, & populi, Inde mox egressi etiam pulverem pedum suorum excusserunt in testimonium illis dictum Evangelii promulgantes; videat Deus & judicet* (c).

D 4

His

(a) Tom. VIII. Concil. Collect. Labbæi.

(b) T. 18. Biblioth. PP. & apud Leonem Allatum Diff. II. De Lib. Ecclesiast. Græc.

(c) Formulam excommunicationis quippe singularem hic

His atque aliis ceremoniis Romani Pontifices, eorumque ablegati usi sunt, dum in hæreticos, etiam teterrimos, animadverterunt; nunquam vero sacratum usurparunt Christi sanguinem.

XXIX. Hinc intelligimus cur nec ante Theodorum, nec post sic hæreticos condemnare unquam Pontifices consueverint. Quod quidem mirum videri haud debet, quum nec ipse Theodorus ea ceremonia damnaverit Paullum, Pyrrhi successorem, licet ille Ecclesiæ infestior fuerit, omnesque prædecessores suos in fidei oppugnatione superarit, ut verbis utar (a) Martini I. Sane falluntur Baronius, Sandinius, cæterique multi contendentes Paullum fuisse eod in Concilio Romæ damnatum, in quo Pyrrhus anathemate percussus est. Paullum extra Concilium fuisse exautoratum clare indicat

Li.

hic placet exscribere : *Michael abusus Patriarcha, neophytus, ex solo humano timore habitum Monachorum adeptus, nunc etiam criminibus pessimis diffamatus, atque cum eo Leo Acridanus Episcopus dictus Et omnes sequaces eorum in præfatis erroribus & præsumptionibus, sic Anathema Maranatha cum Simoniacis, Valesiis, Ariamis, ac cum omnibus hæreticis, imo cum Diabolo & Angelis ejus, nisi forte resipuerint. Amen, Amen, Amen. De formulis hic adhibitis agit Balsnagius Tom. II. Annal. Diss. III.*

(a) Secret. 1. Concil. Lateran.

Libri Pontificalis auctor (a); qui enarrata Pyrrhi damnatione refert corporum Ss. Mm. Primi & Feliciani translationem sub Theodoro factam, ac inde addit: *Sanctissimus Theodorus Papa scripsit Paulo, Patriarchæ regie Civitatis, tam rogans, quam regulariter increpans; nec non per Apocrisarios per hoc maxime destinatos presentialiter admonens & contestans; quatenus proprium emendaret commentum, atque ad orthodoxam fidem Catholicæ Ecclesiæ remearet. Et neque rogantes, neque increpantes potuerunt eam a suo conamine quocunque modo res vocare. Propter quod ab Apostolica Sede ipse depositionis ultione percussus est. Eadem fere leguntur in actis (b) Concilii Lateranensis. Quum hac in narratione nulla alterius Concilii mentio fiat, Paullum extra Synodum post Pyrrhi exauclorationem damnatum fuisse absque erroris metu concludendum est. Nec recte quis dixerit cum numero auctore adnotationum ad vitas RR. Pontificum a Platina scriptas (c) Paullum implicite cum Pyrrho idem fuisse anathemate; nam nihil tum contra Paullum*

a

(a) Loc. cit.

(b) Secret. I.

(c) In Theod.

a Theodoro actum ex citatis verbis *Libri Pontificalis* discimus, quibus constat Theodorum cum Paulo (cujus impietatis nondum fuerat probe conscius) adhuc communicasse, atque inde egisse, quamvis frustra, ut eundem ad saniora consilia, melioremque doctrinam revocaret. Nec dubium ullum esse potest, quin res acta hoc modo sit: nam *Libri Pontificalis* auctor, aliique expressam Pauli mentionem utique injecissent, si Romano in Concilio eadem in illum lata sententia fuisset; juxta morem scilicet Scriptorum & Conciliorum ferme omnium, quorum in actis, scriptisque Hæreticorum capita nominatim recensentur, in quos anathema pronuntiatur. Igitur Theodorus extra Synodum, & quidem postremis vitæ suæ diebus Paulum exauctoravit (a). Si ergo in condemnatione Pauli, cujus horret animus scelera percurrere, consueta usus est Theodorus ceremonia, novam ne ac plane insolitam

(a) Typum vero Constantis, seu eam fidei formulam sub pacis & unionis larva evulgatam ab eodem Paulo, ne quis impofterum auderet de una, vel duplici Christi voluntate disputare, Martinus I. rejecit, ut ostendit Combesius in *Historia Monotheletarum* §. 13. Typum hunc in hominem hæreticum, & Pauli CP. discipulum pingui metamorphosi Vasquesius transformavit in 3. p. S. Thomæ disput. 73. c. 1.

ram cum in Pyrrhi exauctoratione adhibuisse dicemus?

XXX. At hujus certe rei, quidquid scribat Theophanes, non meminere, qui meminisse poterant, ac facile debebant. Theodorum solemniter anathema Pyrrho dixisse Patres Concilii Lateranensis, auctor *Libri Pontificalis*, & Theophanes ipse noverant, idque satis indicant ea verba τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας, quibus totum indicari Ecclesiastici Cleri conventum patet ex Euchologio & Chrysostomi Basilique Liturgiis. Sed a latinis Scriptoribus novimus quidem Pyrrhum solemniter damnatum fuisse, at ejus sententiæ Theodorum calamo in sacro Christi Sanguine intincto subscripsisse ab uno Theophane didicimus, qui rem Romæ factam, & toto proinde orbe vulgatam, Græcis suis prodidit, quam historia tamē omnis latinorum ignorat. Libenter profecto id facti exciperem, si traditum litteris fuisset a Patribus Lateranensis Concilii, A. 649. celebrati, hoc est insequenti a Pyrrhi exauctoratione. Verum isti, quorum aliqui dubio procul Romano Concilio interfuerant, nihil ejus ceremoniæ actis, quæ græce latineque vulgari quaquaversum Martinus I. procuraverat, inseruerunt; hæc enim sunt eorundem
verba

verba (a) post enarratam Pyrrhi pœnitentiam, indeque relapsum: ταῦτα δὲ ποιήσας ὕστερον πάλιν δίνῳ ἀκαθάρτου κυῶς τὸν ἴδιον Ἰερέμιαν τῆς ἀβεβείας ἐπέστρεψεν ἑνδικὸν μισθοδοσίαν τῆς οἰκείας ἀποσασίας εὐράμενος τῷ ναυονικῷ ἐπιτιμίαν. His itaque ab eo peractis postea rursus more canis ad proprium impietatis vomitum repedavit, iustam mercedem ac retributionem canonicam pœnam sive depositionem decerpens. Quæ postrema verba sæpe offenduntur in sacris illius ætatis scriptoribus ad significandas hæreticorum damnationes ritu solito peractas & subsignatas.

XXXI. His atque aliis probatissimis monumentis instructus auctor *Libri Pontificalis* hoc modo Pyrrhi historiam complexus est (b): *Ipsis temporibus venit Pyrrhus ex Africa, qui fuerat Patriarcha CP. in Urbem Romanam, ad limina Apostolorum, qui ingressus libellum obtulit cum sua subscriptione Apostolica nostræ Sedi in præsentia cuncti cleri & populi, condemnans in eodem libello omnia, quæ a se vel a decessoribus suis scripta vel acta sunt adversus immaculatam nostram fidem. His itaque ab eo factis*

(a) Loc. cit.

(b) Loc. cit.

His fecit eum (Theodorus) munera erogare in
 populum & cathedram ei poni juxta altare ,
 honorans eum ut sacerdotem regiae Civitatis .
 Postea rursus more canis ad proprium impieta-
 tis vomitum repedavit . Tunc Sanctissimus Theo-
 dorus Papa convocans universos sacerdotes &
 clerum in Ecclesia B. Petri Apostolorum Prin-
 cipis condemnavit eum sub vinculo anathematis ,
 justam mercedem ac retributionem propriae tran-
 sgressionis canonicam pœnam siue depositionem
 decerpens . Idem scriptor in vita Agathonis
 sermonem habens de sexta Synodo , in qua
 dogmata & acta Monotheletarum attente di-
 scussa sunt , damnatique propriis nominibus
 Monotheletæ famosiores , tantum refert horum
 nomina e diptychis , imagines vero ab Eccle-
 siis porticisque erasas fuisse . Jam vero cui
 gravem falsi suspensionem in Theophanis enar-
 ratione non ingerat Scriptoris *Libri Ponti-*
ficalis silentium ? Ita ne insolitæ damnatio-
 nis rumor ultra post centum & quinquaginta
 annos percussit aures Theophanis , in Sigrianæ
 Monasterio prope Cizicum scribentis ; ab ho-
 mine autem Romæ degente , gestaque Roma-
 norum Pontificum perquirente , exaudiri non
 poterat ? Poterat sane iste Theophane facilius
 rei gestæ monumenta nancisci , & famam au-
 dire

dire rem inusitatam adhuc loquentem; nam quamvis vitæ illæ Romanorum Antistitum, quæ in *Libro Pontificali* continentur, a diversis scriptoribus fuerint confectæ, hi tamen fuerunt Pontificibus, quorum gesta scripsere, fere æquales, ut putat Ciampinius, qui librum illum diligentissime expendit (a). Paterer utique non illibenter, ut indiligentiæ accusaretur *Libri Pontificalis* scriptor, si Pyrrhi exaucloratoriam, quæ ipsi statim singularem in ea ritum primo adhibitum in memoriam revocabat, non enarrasset, aut rerum non meminisset minoris momenti. His si Patrum Lateranensium silentium etiam adjungatur, plane conficietur hoc argumentum, quamvis ex silentio ductum scriptorum, maximam habere vim ad rejiciendam Theophanis enarrationem.

XXXII. Sed parum profuerit, inquiet aliquis, Anastasii, seu illius, qui est auctor *Libri Pontificalis*, silentium adducere, quum Theophanis narrationem firment alii græci latiniq; Scriptores. Vereor ne horum in testimonio majus statuatur robur quam reipsa sit. Quo auctore Theophanes discere potuerit singula.

(a) Exam. *Libri Pontificalis*. Tom. III. Script. Rer. Italic.

gularem illam ceremoniam; ejus hactenus verba fecimus, infra aperiemus; modo tantum animadvertimus cæterorum testimonia scriptorum nec minimum ponderis addere factis illi a Theophane scripto, quum demonstrari facillime possit illos omnes ab ejusdem Chronographia aquam bibisse. E græcis scriptoribus solus auctor *Libelli Synodici*, qui vixit post annum 869., quum res hujus anni commemoraret, laudari potest. At hic tute ipse videas quam bene Theophanem exscripserit (a):

Αὐτὸς δὲ τὴν Ῥώμῃ καταλαβὼν, inquit, ὡς πρεσβύτερος, λίβελλον ὀρθοδοξίας ἐπέδωκεν ὅς ἐν Ραβέννῃ γεόμενος, ἐπὶ τὸν ἴδιον, ὡς κύνων, ἐπανάστρεψεν ἑμετον. Ὅπερ μαθὼν Πάππας ὁ μακαρίτης Θεόδωρος, ὡς γὰρ τὸν ὅσιον Ἰωάννην δὲ δεξάμενος, τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας προσκαλεσάμενος, καὶ τὸν τάφον τῷ κορυφαίῳ τῶν Ἀποστόλων Πέτρῳ καταλαβὼν, αἰτήσας τὸ θεῖον ποτήριον, ἐκ τῷ φεικτῷ, καὶ ζωοδότῳ αἵματι Χρυσῷ ἐπιστάζας τῷ μελανι οἰκείᾳ χειρὶ τὴν καθάρεισιν αὐτῷ, καὶ τῶν αὐτῶν κοινωνούντων πεποίηκεν. Ipse vero (Pyrrhus) Romam profectus tamquam Presbyter libellum orthodoxæ confessionis-

(a) Vol. XI. Bibl. Græcæ Jo: Alb. Fabricii pag. 185. & T. 5. Concil. Harduini.

fectionis obtulit, sed Ravenna postea instar canis ad proprium reversus est vomitum. Quod cum Beatus Theodorus, qui Sancto Joanni successerat, intellexisset, universa Ecclesia convocata, & sepulcro Apostolorum Principis Petri occupato, divino etiam calice postulato, ex vivifico & tremendo Christi Sanguine atramento affundens, propria manu depositionem ejus, & eorum, qui cum ipso communicarent, exaravit. Alto etiam hic scriptor silentio involvit honores a Theodoro Pyrrho habitos, ne quid enarraret quod Theophanes non haberet. Mirum ad Græcos salius Theodori severitatis, nullum benevolentiae documentum pervenisse!

XXXIII. Eundem Theophanem exscripsit diligenter Anastasius Bibliothecarius, sæculi IX. Scriptor in Historia, quam ex Theophane, aliisque Græcis confecit: Interea, inquit, cum Pyrrhus Roma discessisset, Ravennamque pervenisset, ut canis ad vomitum suum conversus est. Quo Papa Theodorus comperto, plenitudine convocata Ecclesie ad sepulcrum verticis Apostolorum accessit, & divino calice postulato, ex vivifico Sanguine atramento stillavit, & ita propria manu depositionem Pyrrhi, & ei communicantium fecit. Huic Anastasio ex Theophane versionem, ne variato quidem com-

commate adhæsit auctor Anonymus *Historiæ Miscellæ* ex Paullo Diacono, Landolpho Sagace, ac aliis excerptæ, atque sub nomine Paulli Diaconi a plerisque laudatæ (a). Hinc factum ut fere omnes, qui Pyrrhi damnationis insolitæ meminerunt ex Theophane, eidem Paulum Diaconum adjunxerint, & primo etiam loco tamquam testem clarissimum commemoraverint, quod Chardonius fecit (b). Quum vero, uti diximus, auctor *Libri Pontificalis*, cujus auctor Anastasius vulgo audit, nullam illius Sanguinis Christi usus mentionem fecerit in Vita Theodori, in Historia autem Anastasius ejus rei post Theophanem clare meminerit, conicere inde licebit eandem Theodori vitam ab Anastasio non fuisse scriptam, sed ab alio vetustiori auctore prodiisse, firmarique proinde eruditi Ciampinii sententiam, in laudato *Libri Pontificalis Examine* ita loquentis: *Historiam Romanarum Pontificum, quæ sub titulo Libri Pontificalis sive Damasi aut Anastasii circumfertur, a pluribus exaratam existimamus. Nihilominus ut autographa, genuinisque e scripturis excerptæ, maximam ac*

E sum.

(a) Tom. I. Script. Rer. Italic.

(b) In Hist. Sacrament. Lib. 3. c. 12.

summam habendam esse fidem censemus; præcipue cum propter antiquitatem eximia venerationis sit, ac tot sæculorum consensu ab Ecclesia recepta, utpote quæ litteris consignata fuerit a Scriptoribus, qui vel Pontificibus, quorum gesta scripsere, coævi, vel paulo juniores fuerunt. Ex dictis igitur satis esse manifestum puto veteres omnes, qui Pyrrhi condemnationem calice Eucharistico firmatam memorare voluerunt, Theophanem exscripsisse ac proinde ceremoniam celeberrimam, quamvis Romæ, si fides memoratis narrationibus habeatur, coram omni populo & clero adhibitam, ignotam futuram fuisse toti latinorum genti, nisi eam ab homine græco didicisset. Id igitur exploratum firmumque sit quum pro illius facti confirmanda veritate Paullus Diaconus, auctor *Libelli Synodici*, aliive laudantur, non alios quam Theophanem laudari, quem illi hac in re diligentissime exscripserunt. Licet autem *Synodicon* istud, iudice Allatio, accuratissime confectum sit; *Historia* autem *Miscella* a multis citari soleat; ac proinde esse istis adjungendam fidem quis velit eo quod Theophanis narrationem non excepissent, si res aliter se habuisset, dicimus hæc adhuc neminem persuadere posse. Quis enim nesciat

nesciat hoc eis plerumque contingere ; qui compendiis scriptitandis student , aut centonibus consuendis ex plurium scriptorum elucubrationibus , uti vere sunt modo memoratæ scriptiones , ut non minori cura errata exscribant , quam quæ sunt veritati consona ; quia videlicet non suas , sed aliorum sententias repræsentare satagunt , nec alios corrigere curant , sed referre ? Hanc scribendi rationem cum secuti fuerint , qui laudantur , scriptores , non majorem quam Theophanes promerentur fidem .

XXXIV. Nescio vero an Theophanes hoc in facto sit absque examine , aut dubitatione excipiendus . Quamquam certæ fidei habeatur Historicus rerum Byzantinarum quæ ejusdem ætate contigerunt , peccavit tamen adeo multa cum res in Occidente gestas enarrandas suscepit , ut apud doctos viros ἄμειδος scriptor audire non possit . Jacobus Goarius , qui ejus *Chronographiam* Parisiis edidit A. 1655. plura in ea animadvertit præter morem interpretum reprehensione & castigatione digna ; incultum scilicet horridumque stylum ex trivio & compositis , incultæve plebis ore collectum ; inemptum etiam ad leges grammaticorum & solœcismis , barbarisque dictionibus intersper-

sum . Repetitiones quoque in ea observat penitus inutiles , rerum gestarum metatheses , & contradictorias narrationes ; ac tandem concludit (a) : *Errorum sane hujusmodi , si causam diceret , non aliam , me conjectore , quam variorum auctorum sententias , numerosque varios secutum , opusque proprium , urgente persecutionis necessitate , non recensuisse proferret .* Ac re quidem vera expolitum & ordinatum opus errorumque vacuum a Theophane non erat expectandum , qui inter multas gravesque Monasteriorum curas perpetuo versatus est , & diuturnas adeo vexationes sustinuit pro sacris imaginibus .

XXXV. Goarii judicium facile exceperunt Caveus (b) & Oudinus (c) . Sed hic , qui sane hos viros nihil omnino scripsisse vellet , momenta sibi haud deesse scribit , quibus illam Chronographiam a Theophane abjudicet . Præcipuum autem momentum ex eo promit , quod Theophanes chronologica Alexandrinorum supputandi ratione usus sit : *Quis autem credat , inquit , si vere Chronographia hujus auctor Theopha-*

(a) Pag. 547. edit. Paris.

(b) In Sæcul. Iconoclast.

(c) Comment. de Script. Ecclesiast. Sæcul. VIII. & IX.

phanes, Agri Abbas, extitisset, utpote in aula Constantinopolitana educatus & honoratus, alia usum fuisse supputandi ratione, quam quæ apud Constantinopolitanos obtinebat? Hac enim ratione invidiam sibi omnium odiumque comparasset. At quis non miretur Oudinum, hominem hyper-criticum, tantum huic animadversioni detulisse? Chronographiæ proemio perlecto cognovisset illico animadversionem hanc flocci esse faciendam. In eo namque scribit Theophanes sibi fuisse propositum Georgii, Tharassii Patriarchæ CP. quondam Syncelli, Chronicon prosequi. Hinc Opus suum exorsus est ab anno Diocletiani primo, ad quem Georgius Syncellus inchoatam ab orbe condito historiam perduxerat. At quum hic Æram Alexandrinam usurpaverit, æquum non erat, ut diversam Theophanes adhiberet, illius historiæ continuator. Maximus etiam erat Theophanis ætate apud Constantinopolitanos, præcipue apud Monachos, Æræ Alexandrinæ in Ecclesia usus, ut ante nos Henschenius, & Papebrochius observarunt (a). Cæteris conjecturis & ratiunculis, quas adjicit Oudinus, ex tabulis Chronographiæ præmissis;

E 3

dictio.

(a) Tom. III. Act. SS. Martij ad diem XII. in Exegeti &c. c. 1. sect. IV

ditionisq̃ barbarie desumptis, exsolvendis ea sufficiunt, quæ Goarius, & laudati modo doctissimi Bollandistæ observarunt. Revertor nunc ad rem, a qua me paululum abire coegit, inepta Oudini conjectatio.

XXXVI. Plura sane non levis momenti errata, quæ admisit Theophanes, Gallos præcipue Scriptores eo adduxere, ut nullam vel certe modicam eidem haberent fidem, cum res narrare voluit in Occidente gestas. Bossuetus in *Defensione Declarationis Cleri Gallicani* inquirens (a) an Græci Historici a Baronio & Bellarmino in Gregorii II. ac Leonis Isauri rebus adducti indirectæ potestati Pontificum in bona Principum faveant, adducto duplici Theophanis testimonio, inquit: *Theophani vero græco quemadmodum de Græcorum rebus recens memoria scribenti fidem non detrahimus, ita cum de Occidentis rebus scriberet nihil nisi rumusculos collegisse credimus &c.* Idem sentiunt Natalis Alexander multis in locis Ecclesiasticæ Historiæ, Dupinius (b), & alii, aut rerum Ecclesiasticarum cognitione, aut critices peritia laudatissimi. Bossuetus porro ultra progressus est, &
 Theo-

(a) P. II. Lib. 6. c. 12.

(b) Diff. VII. de Antiq. Eccl. Discipl.

Theophanem cum iis etiam Græcorum Historicis involvit , qui amissæ Romæ memores , odio ac livore in Ecclesiam latinam debacchati sunt ; qua de re vere ac sapienter fuit a Mamachio reprehensus (a) . Quidquid autem sit statuendum de controversiis Gallos inter & Romanos diu multumque agitatis , quarum etiam causâ citati modo scriptores illam de Theophane sententiam pronunciarunt , hoc ab iisdem jure ac merito dictum videtur excepisse illum persæpe incertos vagosque vulgi rumores , & fabulas insignes reperiri in ejus Chronographia , resque pugnantes omnino cum tota eorundem historia . Hoc in numero censentur , quæ de Merovingicis Regibus narravit (b) ; eam nempe apud Francos fuisse consuetudinem , ut horum Rex jure hæreditario adsequeretur principatum , nec tamen ageret quidquam aut moliretur quam præter modum decusque cibo ac potui indulgere , domique inclusus perpetuo commorari , die prima mensis Maii excepta , in qua toto spectante populo in throno salutandus sedere consueverat ,

(a) Orig. & Antiquit. Christ. Lib. IV. pag. 216.
& seq.

(b) Pag. 337. edit. Paris.

munera & urbanitatis officia accepturus simul
& redditurus. Quibus demum factis usque ad
anni insequentis mensem Majum domi se con-
tinebat, rerum agendarum delegato aliis mini-
sterio. Qui autem, concludit Theophanes, *ed*
stirpe oriebantur, cristati, quos trichorachatas
Graci vertunt, audiebant, quod pili ex dorso
medio, velut porto, ipsis enascerentur: ἐλέγοντο ἐκ
τῆ γένεος ἐκείνης λεγόμενοι κριστάται, ὃ ἐρμηνεύε-
ται τετραχοράχαι· τετραχας γὰρ οἶκος κατὰ τῆς
ράχης ἐκφυομένης ὡς χεῖρῶ. Ob quæ vir mitissi-
mi ingenii Goarius exclamare compulsus est (a):
monstrum Francis ipsis, quibus accidisse narratur,
ineognitum. Alia fabularum proferti ex eadem
Chronographia exempla possent, sed plura in
hunc locum ingerenda non videntur.

XXXVII. Merito hinc suspicio enascitur
Theophanem singularem illam ceremoniam, qua
usus dicitur Theodorus cum Pyrrhum exaucto-
ravit, e vulgi rumoribus collegisse, græcum-
que hominem sic egregie hallucinatum, tantis
leucis a Romana urbe distantem, latinorum
disciplinæ ignarum, aliis errandi locum dedisse.
Nemo enim nescit quam frequenter, quam
facile eos errare contingat, qui narrationem
aggre-

(a) Pag. 620. edit. Paris.

aggregantur rerum a se vel locorum spatio ;
 vel temporum intervallis longe remotarum ; &
 multo etiam facilius labi si pleraque ex rumo-
 re narrare soleant ; a quo proposito Theopha-
 nem non fuisse alienum satis jam diximus ;
 Nam quod scribit Chardonius (a) singularem
 illum in Pyrrhi condemnatione ritum adhibi-
 tum , a Theophane fuisse commemoratum post
 alios ; quos tamen ipse ignorat , historicos ;
 qui illius ante ipsum primo meminerant , me-
 ta ariolatio est ; quum id sumat pro certo ;
 quod probandum omnino fuisset ; nihil scilicet
 Theophanem mandasse litteris , nisi quod jam
 antea fuisset ab aliis scriptum . Reor igitur
 ipse Pyrrhi condemnationem a Monothetis
 exornatam clamoribus fuisse , quibus innixus
 Theophanes eisdem retulerit . Sane Monothe-
 letæ Constantinopolitani , qui longa ira in Ec-
 clesiam latinam æstuabant , ea solum tunc evul-
 gasse credibile fuerit , quæ animos Græcorum
 jam exulceratos acerbius incendere in latinos
 poterant ; ejusmodi fuisset certe terribilis ea
 Pyrrhi Romæ facta damnatio . Monothetæ
 videlicet omnium primi Romanis dicam scrip-
 serunt (b) , eorumque opera Patriarchæ Con-
 stanti-

(a) Loc. cit.

(b) Lequien Diff. I. Damasc. & in *Panoplia* inf. cit.
 sæculo VIII. c. 21

Constantinopolitani, aliique Orientis Præsules omnem exuere reverentiam in Romanam Ecclesiam cœperant. Hujus simultatis & odii causa multiplex fuit, atque in primis Byzantinorum Præsulum audax ambitio, quam semper Romani Episcopi retundere sategerunt. Eandem simultatem variæ perniciosæque hæreses jam ante firmaverant, quarum regie illius Civitatis Antistites se duces, antesignanosque fecerant, Apostolicæ Romanæ Sedis invictam in fide constantiam jugiter experti. Quare non ita pridem Monotheletici erroris vindices in suis cum Maximo concertationibus veræ doctrinæ validissimis argumentis superati, eam tandem devenerant, ut libenter eidem permetterent duas voluntates duasque operationes in Christo Domino dicere ac docere, dummodo communioni Romanæ Ecclesiæ valediceret (a). Tanta erat horum hominum in hanc Ecclesiam acerbitalis, atque odii magnitudo. Hinc iidem, pessimi sane mortalium, diu multumque laborarunt in vocibus ridiculis, ac strephibus divulgandis, Ecclesiæque codicibus ac Patrum scriptis sanctioribus corrumpendis, ut ex actis sextæ Synodi sub Agathone, ex aucto-

(a) Lequien loc. cit. Panopl.

auctore *Libri Pontificalis* aliisque bene multis constat Ecclesiasticæ Historiæ documentis. Sed de Monotheletarum loquacitate ac fraudibus & multis & diligenter disputavit Joannes Bartholus (a), vir tantæ naris in corruptis, depravatisque rebus deprehendendis, ut omnia ferme illius temporis acta corruptionis plena nescio an felicissime adinvenerit. Nihil igitur impedire videtur, quominus singularem illam ceremoniam, quam Theodorus adhibuisse fertur, ex infinitis Monotheletarum vocibus manasse suspicemur. Qui quum hæretici Patriarchæ exau-
 thorisationem Romæ coram omni populo & clero subsignatam nec ferre nec occultare possent, eo mendacio exornare illam crediderunt opportunum, unde animi Byzantinorum furiosus baccharentur in Romanam Ecclesiam, quæ regiæ urbis antistitem, inaudito ad ea usque tempora in utraque Ecclesiâ ritu, anathemate confixisset.

XXXVIII. Habes hinc quid sentiendum sit de Theodori in Pyrrhum insolita actione, a Theophane memorata. Infirmo fundamento totam hanc historiam esse superstructam satis; ut arbitror, nec contemnendis argumentis demon-

(a) In *Apologia Honorii I.* edita Ausugii 1750.

monstravimus : Neque tamen si firmis inni-
 xa momentis illa foret, concludi inde posset,
 Theodorum, Patresque Concilii Constantino-
 politani octavi, qui simili ritu in Photii da-
 mnatione usi esse dicuntur, realem in Eucharistia
 præsentiam non credidisse. Tanta fuit horum
 virorum sanctitas, tamque perspecta & explo-
 rata doctrina, ut ab hac absurditate longissi-
 me eos abfuisse merito existimare debeamus.
 Quare inepte Protestantes gesta isthæc avide
 arripuerunt, ut Theodorum & alios negatæ in
 Eucharistia transubstantiationis reos incusarent.
 Sic enim testatur Anonymus Scriptor in Vitis
 Romanorum Pontificum, quas anno 1738.
 evulgavit. *Nos auteurs, inquit (a), soutiennent
 cette coutume, qui étoit particuliere aux Grecs,
 selon le pere Francois Pagi, ne faisoit aucun
 deshonneur a Jesus Christ. Mais la question est
 si ceux qui faisoient ce la croient la transub-
 stantiation. Le Protestans le nient, & fondent la
 dessus des raisons specieuses pour combattre le
 dogme de la presence réelle. Sane si quid bene
 ex Theodori facinore Protestantes colligunt,
 bene etiam conficietur Gregorii Nazianzeni
 patrem, atque sororem, tum & magnum Basi-*
 liam, . .

lium , qui novis plane ritibus aut sacra tractarunt , aut usus in Eucharistiam adhibuerunt insolitos , eos inquam omnes negasse realem Christi præsentiā . Consimili argumentationis vitio & Leonem Papam (a) & Urbanum II. (b) eo quod in consecratione Ecclesiarum , cum reliquæ desiderarentur , partem Corporalis & Eucharistiæ earum loco posuerint , eosdem Catholica Eucharistiæ dogmata prodidisse , concludendum esset . Et tamen quam constans ac firma fuerit hac de re eorum fides notius est , quam ut hic probetur argumentis . Consule si lubet præter polemicos Scriptores Auctorem Præfationis Tom. III. Operum S. Basilii Parisiensis editionis §. VII.

XXXIX. Neque vero aut Patres hi , aut Theodorus , si verum est in Pyrrhi condemnatione Christi sanguinem atramento commiscuisse , irreverentiæ & impietatis arguendi sunt adversus tam sanctum vivificumque mysterium . Bene ad hanc rem Martenius : *qui antiquos ritus* , inquit (c) , *metiri ex hodierna observatione volunt* , *hi procul dubio his in omnibus debitam*
Sacræ

(a) Durandus lib. 1. c. 25. de Ritibus Eccles. Cathol.

(b) Martenius de Antiq. Eccles. Ritib. lib. I. c. 5.
 & Anonymus de gestis Abb. Maj. Monast.

(c) Loc. cit. c. 5. art. 4. §. 10.

Sacra Eucharistiæ reverentiam desiderari existimabunt . At longe alia erat veterum opinio , qui nihil exinde honoris Christo debiti detractum censebant . Nec enim nescii erant , Deum fidem & cordis intentionem respicere , non exteriorem nescio quem cultum superstitiosum : Christum in sui corporis & Sanguinis Sacramenti institutione omni vilitati & extremitati se se submisisse : nec magis in corpore humano suo sputa & excrementa honorari , quam aut vulnere ægroti , aut cadaveri defuncti applicatum . Caterum nihil ex dignitate solis decedere sive in luto , sive in auro fulgeat . Ut igitur Gregorii pater , ejusque filia Gorgonia , Basilus , Leo , Urbanus , & alii , inusitatis licet modis , summum suum in Eucharistiæ amorem , fiduciam , & reverentiam testatam voluerunt , ut antea diximus , sic Theodorus , sic Patres Constantinopolitani Concilii , si in pretioso Christi Sanguine intinctum calicem excommunicationi in hæreticos scribendæ adhibuerunt , peculiari ratione ducti id fecisse censendi sunt , incutiendi nimirum maximi terroris causa ; quæ omnia ne dum ridicula , sed & superflua ac vana prorsus fuissent , sine fide , ac doctrina transubstantiationis , realisque Christi præsentia in augustissimo Eucharistiæ Sacramento .

XL. Sed jam de celebri Pyrrhi damnatione diximus satis multa; pergamus ad cætera. Mos fuit Græcorum, aliorumque Orientalium, ut ad icienda fœdera, dandam fidem, & conciliationem discordium animorum, humanum sanguinem ad potum adhiberent. Id de Scythis tradit Luciānus in Dialogo inscripto Τόξαις ἢ φιλύα, sive de Amicitia, ubi inquit: ἀφ' ἧς ἐντεμόντες ἅπαζ τῆς δακτύλης ἐνσταλάζωμεν τὸ αἷμα εἰς κύλικα, καὶ τὰ ξίφη ἀκράβαλαντες, ἅμα ἄμφοτεροὶ ἐπισχόμενοι, πίωμεν, ἐκ ἐστὶν ὃ τι τὸ μὲν τῷ ἡμᾶς δὴ δύσειεν ἄν. Ex quo semel incisus digitis sanguinem in calicem distillaverimus, summisque intinctis gladiis ambo pariter admoventes biberimus, non est quidquam quod deinde queat nos dirimere. Idem tradit Solinus de Scythis & Medis (a). Hinc cecinit Papinius Statius (b).

..... accingunt sese & mirantia ferro

Pectora, congestisque avide simul undique dextris

Perfringunt, ac dulce nefas in sanguine vivo

Conjurant

Et Seneca in Throade (c):

Tibi

(a) C. 25.

(b) Thebaidos Lib. 5.

(c) Act. I. v. 117.

*Tibi nostra ferit dextra lacertos
Humerosque ferit tibi sanguineos :*

Idem de multis populis scribit Tertullianus (a). De Armenis Valerius Maximus (b), de Brutiis, Aquiliis, & Vitelliis Plutarchus (c). Quod vero de Romanis in conjuratione Catilinæ dubius scripsit Sallustius (d) id fidenter Florus pronunciavit (e) : *additum est pignus conjurationis sanguis humanus, quem circumlatum pateris bibere : summum nefas, nisi amplius esset propter quod biberunt.* Vocat Florus illud Catilinæ facinus *summum nefas*, quia usus ceremonia in sacris solum adhiberi solita, ut Sallustius idem innuit, & Silius Italicus sic confirmat (f) :

*Parte alia supplex infernis Hannibal aris
Arcanum Stygia libat cum vate cruorem*

Et primo bella Æneadum jurabat ad aras ;
Adi Tacitum (g), Melam (h), & alios qui de gentium moribus scripsere. Morem hunc genti.

(a) In Apologet.

(b) Lib. IX.

(c) In Public. c. 9.

(d) Bell. Catilin.

(e) In Hist.

(f) De Bel. Panico lib. 2.

(g) Annal. Lib. XII.

(h) Lib. 2. c. 1.

gentiliū vetustum , eumque tam ferum & barbarum sanctificare visi sunt, populosque sic ad saniozem disciplinam perducere circa sex, tum Ecclesiæ sæculum Græci Christiani. Nam loco potionum humani cruoris Eucharistica mysteria substituerunt , ut qui nimirum dare fidem, in amicitiam recipere, ac inire fœdera vellent, solemnī ritu usuque simul Corporis, & Sanguinis Christi Sacramenta degustarent : Usus hic ἀδελφοπία appellatus est; quo nimirum fidem dantes, ineuntesque concordiam jurabant sibi mutuo sacro haustu *fraternam fidem*. Hac ceremonia Justinianus fraternam fidem juravit Vitaliano, viro rebus contra Anastasium Imperatorem prospere feliciterque gestis insigni. Hunc Justinianus, Justini Imperatoris nepos, veritus ne sibi impedimento foret ad imperium post Justini fata capessendum , Justino suspectum reddidit . At Vitalianus ob affectatam sub Anastasio tyrannidem sibi deinde timens , publicam , fraternamque postulavit a Justiniano fidem , quam hic non solum Justini nomine dedit, sed etiam super sacramensam , hausto Christi poculo , confirmavit , teste Procopio (a) , qui etiam Vitalia-

F

ni

(a) Hist. Arcan. c. 6.

ni eadem narrat his verbis : αὐτίκα δὲ καὶ
 Βιταλιανὸν τὸν τύραννον μετέπεμψατο, ὥς δὴ τα-
 πίζα πρῶτον ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας παρέχετο ;
 θαλαχῶν αὐτῷ καὶ ἐν Χριστιανῶν μυστηρίων·
 ὀλίγω τε ὑπερὸν ἔχοντος αὐτῷ πρόσθετος
 νότα ξυνὸς τοῖς ἐπιτηδεύουσιν ἐν παλατίῳ λόγῳ εὐδενί
 διεχρίσατο πίσεις ἔτω δεινότητος ἐμπειρῶσαι
 ἀδελφῇ ἀξιώσας . Illico vocatum mittit Vitalia-
 num tyrannum fide publica, impunitate promiss-
 sa, & una susceptis Christianorum mysteriis : paulo
 deinde post dato suspicioni, atque offensioni loco,
 eum ac necessarios in aula impie contrucidavit,
 nihil veritus fidem fallere tam formidandam .
 Interfectus est Vitalianus Iustini consulatus
 mense septimo, ut tradit Marcellinus in Chro-
 nico . Fuit genere Scythæ, ut habet idem Mar-
 cellinus ; Patricioli autem filius, ut fidem fa-
 cit Procopius (a) .

XLI. Nicolaus Alemannus Stratégium æra-
 rii præfectum, cui Appius Ægyptius pater fuit,
 ut Innocentius Maronianus (b) scribit, Justi-
 niani fratrem appellatum fuisse animadver-
 tit nominarique (c) ἀδελφοποιητόν, ratione sci-
 licet

(a) Lib. I. de Bello Persico c. 8.

(b) Epist. ad The matem.

(c) In Hist. templi S. Sophiæ .

licet juratæ mutuo fidei sacris mysteriis. Qui etiam hoc modo jurabant eos ἀγαπητός, fratres nempe nominare Christiani consueverunt. Ita Felix Papa IV. cum adhuc laicus fraternam fidem Justiniano juravisset, dictus est Ἰουστινιανῷ ἀγαπητός Justiniani frater, ut in Romanorum Pontificum serie græce conscripta observavit idem Alemannus (a). Hac eadem ratione & fide Theodoricus Rex Gothorum Justiniani frater fuit, ut Theophilus Justiniani præceptor explicavit. Plura fortasse fuerunt apud alios hujusce usus vestigia & exempla, quæ aut injuria temporum collapsa sunt, aut ad manus meas certe non pervenerunt. Quæ tamen ex Justiniani historia protuli non modo adrisisse plurimum usum hunc Justiniano commendant, sed & in more receptum apud Græcos Christianos tunc temporis fuisse satis luculenter ostendunt. Illa enim nomina, cujusmodi hæc sunt ἀδελφοποιεῖν, ἀγαπητός, non ob unum vel alterum factum absque discrimine induci solent, sed ad significandam consuetudinem jam satis pervulgatam.

XLII. Consueverunt etiam Græci, cum darent fidem, acta crucis signo, Christi Sanguine

F 2

ne

(a) In notis ad Hist. Arc. Procopii.

ne efficto ; subsignare ; vel certe eadem tempore sacrorum mysteriorum ad Corporis Christi Sanguinisque præsentiam confirmare. Insigne hujusce usus exemplum nobis suppeditat Leo Grammaticus in *Chronographia* rerum a recentioribus Imperatoribus gestarum . Enarratis simultatibus , infidiisque , quas sibi invicem struxerant Basilii Prothostrator , a Michaelē in Accubitorem electus, & Cæsar Barda, narrat denique modum, quo pax apparenter quidem inita est, fidesque Bardæ data a Michaelē Imp. ac Basilio. *Annuntiationis autem festo*, inquit (a), *ad Ecclesiam quæ est in Chalcopraziis, processu facto, peracto ingressu, & Evangelio lecto, Photius Patriarcha & Imperator cum Cæsare & Basilio Accubitore ad catechumena conscenderunt: τὸ Πατριαρχὸν ἐπὶ χεῖρας ἔχοντος τὸ τιμιόν σῶμα καὶ αἷμα τῶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ βάψαντες ὅτε Βασιλεὺς, καὶ ὁ Βασιλείος, τῶς τιμίης ὑπέγραψαν σταυροῦς & Patriarcha pretiosum Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi manibus tenente, calamum intingentes Imperator & Basilius venerandis crucibus appositis subscripserunt, juramento Cæsari affirmantes eum cum ipsis profectionem posse capeffere.*

(b) Pag. 465. Edit. Paris.

peffere. Indicare hæc videntur græcos Cruces sacra-
crato Christi Sanguine confecisse, quas subscrip-
tionibus apponerent ad maiorem actis tribuen-
dam vim conciliandamque religionem; quum
Leo rem ita referat quasi solita fuisset. Quare
verba laudata de Crucibus Christi Sanguine
efformatis intellexerunt Mabillonius (a) &
Ducangius, qui ait (b): *Interdum quo solemnius,
ac firmitus esset pactum Cruces ipsæ exarabantur
calamo in pretioso Christi Sanguine intincto. Quod
etiam adverterat Combefisius ad ea Leonis gram-
matici verba βράχυντες κ. τ. λ. inquit (c): τι-
μωσικο nempe calice usi atramenti loco ad horro-
rem ac religionem Sacramento conciliandam, quam
tamen erant fæde violaturi: quin neque alio ani-
mo jurabant, quam ut deceptum iurejurando ho-
minem urbe educerent ac necarent. Solus Leo hanc
videtur historiam tetigisse.*

XLIII. Meminere tamen ejusdem rei ac cere-
monię Simeon Logotheta, qui sub Nicephoro
Phoca floruit, & Leo Hamartolus seu Peccas-
tor, cujus græca verba Allatius recitat (d):
ὡς δὲ σωήθης προελεύσεως πρὸς τῆς Θεοτόκης
εὐαγγελισμῶς, inquit, ἐν τῷ τῷ Χαλκοπρατίῳ

F 3

γενο-

(a) De Re diplom. lib. 2. c. 22. §. 21.

(b) Glossar. V. *Crux*.

(c) In notis pag. 671. edit. Paris.

(d) De *Consensu* &c. pag. 1634.

γενομένης παῦ , ἀνῆλθεν ὁ Πατριάρχης Φώ-
 τιος, καὶ ὁ Βασιλεὺς σὺν τῷ Καίσαρι, καὶ Βα-
 σιλίῳ παρακοιμωμένῳ ἐν τοῖς κατηχουμένοις· τῷ
 δὲ τιμίῳ σώματος, καὶ αἵματος τῷ κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ προτεθέντος βάψαντες τὸν κάλαμον
 ὃ τε Βασιλεὺς, καὶ ὁ Βασιλεὺς τὸν τύπον τῷ
 σεβασμίῳ σαυρὶ ἡκάτερος ἐχειρογράφησαν, ὅρκῳ
 βεβαιῶντες τὸν Καίσαρα ἀφόβως τῶτοις σωξέ-
 θειν ἐν τῇ κτῇ τῆς Κρήτης ἐκστρατεία. Φανερώς
 γὰρ ὁ φιλόσοφος Λέων τῷ Βάρδα παρεγγιάτο
 μὴ σωξέσθαι αὐτοῖς. Ἐξερχόμενον γὰρ μὴ ὑπο-
 σκεφθῆναι ἔλεγεν. h. e. *Consuetudo Annuntiationis Dei-*
parae festo, processione facta in Templo, quod est
in Chalcopratiis, Photius Patriarcha & Imperator
cum Caesare & Basilio Accubitore ad cathedume-
na conscenderunt. Tum ibi in medio proposito
pretioso Corpore & Sanguine Domini Nostri Jesu
Christi Imperator & Basilius calamum intingentes
venerandae crucis signum propriis manibus appo-
suerunt; juramento confirmantes Caesarem sine
metu secum posse cum exercitu contra Cretenses
proficisci. At manifeste Bardam Caesarem Leo Phi-
losophus admonebat, ne cum ipsis iret; semel enim
egressum non amplius reversurum dicebat. Puto
autem Photium insidiarum Basilii in Bardam
Caesarem prorsus ignarum tam solemni cere-
monia procurasse, ut Barda firmiore, quo pote-
rat,

rat , modo servaretur , cujus opera in Sedem Constantinopolitanam irreperat , Ita quidem de Photio loqui fas esset , si nihil aliud habuisset , quam aulicam animam & ambitiosum ingenium . Atqui adeo versipellis fuit , tantæque in ejus animo , ut in græco scilicet , fuerunt latebræ , atque recessus , ut nihil certi hac in re de eodem conjicere aut ausim aut velim .

XLIV. Signum vero Crucis , quod nunc temporis a nescientibus scribere actis apponitur , veteres usurpaverunt ad subscriptiones , quamvis docti forent , scribendique artem calerent ; quæ enim sancta , & confirmata esse volebant , ea cruce subsignabant . Hinc in anulis sæpe insculpta (a) & majoris momenti rebus apposita (b) . Quod etiam ne a re , de qua scribo , longius abscedam , ex S. Ignatio Patriarcha Constantinopolitano confirmatur , qui verberibus lancearumque ictibus vexatus , ut conciliabuli illius acta adprobaret , in quo Photius declaratus fuerat verus germanusque Patriarcha , præsentî animo gerens , quæ mundi Servator pertulerat , proprio cruore in charta

F 4 .

sibi

(a) Casalius in Syntagmate de insignibus , anulis , fibulis &c. cap. 3.

(b) Gretzerus Lib. I. de Cruce c. 87. & Lib. II. cap. 18.

sibi oblata crucis signum effinxit, quod Photius cæterique ejusdem flagitiorum socii tamquam optati suffragii testimonium firmum, ratumque interpretati sunt. Quod si crucis signum cœ fidei & religionis symbolum, uti revera est, habebatur, maxima profecto esse debuerat Græcorum in eas cruces fides ac veneratio, quæ, ut videtur, Christi sanguine efformabantur. Quod necessitate compulsos antistites plerumque ut id facerent concessisse reor, quo gens non omnino fidissima inter se se magis ac magis vinciretur.

XLV. Eodem Eucharistico calice usos Armenios fuisse ad subscriptiones fœderum indicat Instrumentum fœderis, initi, ut fertur, a Constantino Magno ac Silvestro Papa cum Tiridate Armeniorum Rege, horumque Patriarcha D. Gregorio; hæc enim in illo perleguntur (a). *Hoc amicitiae votum ac fœdus inter nos sempiternum coram glorioso Crucis Christi vexillo firmavimus; atque in fidem ejusdem fœderis nostri firmi & indelebilis hanc utriusque Occidentalis, & Orientalis nationis fraternitatem tremendo, ac pretiosissimo Jesu Christi sanguine subscri-*

(a) Apud Clem. Galanum p. 1. c. 2. *Conciliationis* &c. Baron. ad a. 311.

subscripsimus, quatenus fidem, amorem & concordiam ita nobis invicem debeamus, quemadmodum & illi, qui frater noster effectus est, Christo Deo. Quamvis suspectum, imo fictum sit hocce fœdus, citatum tamen Instrumentum antiquum est (a), atque recensiti in eò Christi sanguinis usus apud Orientales præcipue vestigia videtur commonstrare. Isaac etiam & Joannes, Episcopi Armenii, in nondum edita Epistola ad Basileense Concilium asserunt se ab Ecclesia Romana accepisse dogma celebrandi in azimo meroque vino, atque ad perpetuam rei memoriam de vino ipso mero celebrationis dictum dogma scriptum fuisse, quæ obscura licet verba de Christi Sanguine vir rituum peritissimus Martenius interpretatus est.

XLVI. Apud Latinos unicum, quod ego noverim, exemplum extat subscriptionis cum calice Eucharistico, quando scilicet ante medium sæculi IX. inita concordia est Carolum Calvum inter, & Bernardum Comitem Tolosanum, ut tradit Odo Aribertus in fragmento, quod Stephanus Baluzius evulgavit (b). Hæc enim in illo leguntur: *Pace itaque cum Sanguine*

(a) Diff. de VI. Synodo c. 5.

(b) In notis ad Agobardum Lugd. pag. 129.

guine Eucharistico separatim per Regem & Comitē firmata , & obsignata Bernardus Comes Tolosanus ex Barchinonensi Tolosam venit , & Regem Carolum in cænobio S. Saturnini juxta Tolosam adoravit. Universim tamen , ex veterum profecto exemplo , opinio manavit ea pacta firmiora fuisse habita , quæ Sanguine proprio fuissent subscripta. Hinc originem habuerunt quorundam historicorum narrationes , qui ut Dei misericordiam extollerent , peccatorum hominum crimina fortasse exaggeraverunt , affirmantes horum aliquot animam cæcodæmoni tradidisse , traditionisque chartam proprio cruore scriptam fuisse. Cæterum ut ut Armeniorum , Latinorumque exempla adducta persuadere aliqua ratione videantur , usitatas apud eos fuisse subscriptiones cum calice Eucharistico , id tamen de græcis non auderem æque confidenter adfirmare ; quum Leonis Grammatici , & Leonis Hamartoli dicta non obscure sic excipi possint , ut Bardæ Cæsari fides data sit , & obsignata ad præsentiam sacrorum mysteriorum , Corporis scilicet & Sanguinis Christi ; quæ Photius Patriarcha manibus teneret , eos sic tacite , qui fidem dabant , admonendo , ut caverent diligenter & adverterent , cujus in conspectu fidei & concordie instrumenta subsignarent.

XLVII. Quam Græci vero sumere Eucharistiam consueverunt, ut hoc sacro haustu, ac cibo fidem darent, eadem latini usi sunt, ut hujus ejusdem sumptione sese ab objectis criminibus vindicarent. Hæc purgatio inter canonicas olim locum obtinuit. Fiebat autem hoc modo, ut inculpatus criminis alicujus, quod manifestis rationibus aut confirmari, aut a se nequiret repelli, ad sacram synaxim accederet, & antequam Corpus Dominicum acciperet coram adstantibus profiteretur: *Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie*. Quo facto non amplius in ejus crimen inquirebatur, dimissa cura Deo puniendi hominis, si mendax admissum facinus negavisset. Antiquissimum esse hunc morem, & quarto Ecclesiæ sæculo jam usitatum Christianus Lupus, aliique sibi persuasērunt ex verbis S. Hieronymi, qui de Episcopis in Ariminensi Concilio ab Arianis dolosis vocibus deceptis, seque de ipsarum hæresi excusantibus agebat (a): *Contestabantur Corpus Domini, & quidquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos; quæ, ut quisque videt, ad iurandum referenda sunt, non ad Eucharistiam,*
quam

(a) Adversus Lucifer. c. 7.

quam sumfissent, ut sui innocentiam comprobarent, dum subdolas eas Arianorum voces admiserunt. Hunc igitur purgationis modum ac usum ante sæculum nonum non obtinuisse arbitror, si conjectura ducatur ab exemplis, quæ post illud tempus in historiis legimus; nimirum apud Gregorium Turonensem, Annales Bertinianos & Metenses, Rheginonem, Marianum Scotum, Sigebertum Gemblacensem & alios. Eucharistia se purgavit A. MLXXVII. Canossæ coram Henrico IV. Germaniæ ac Italiæ Rege Gregorius VII. Factum Lamberti Schafnaburgensis verbis exponam (a): *Papa, inquit, Missarum solemnia celebravit, confecta- que sacra oblatione Regem cum cætera, quæ frequens aderat, multitudine ad Altare vocavit, præferensque manu Corpus Dominicum, ego, inquit, jam pridem a te, tuisque fautoribus litteras accepi, quibus me insimulabas Sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasse, & aliis quibusdam tam ante, quam post acceptum Episcopatum criminibus vitam maculasse, quæ mihi secundum scita canonum omnem ad sacros ordines accessum obstruxerint. Et licet multorum idoneorum certe testium adstipulation-*

(a) Ad A. 1077.

latione crimen refellere queam, eorum scilicet, qui omnem vitæ meæ ab ineunte ætate institutionem integerrime noverunt, & eorum, qui meæ ad Episcopatum promotionis auctores fuerunt, ego tamen ne humano quam divino potius videar niti testimonio, ut satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum de medio auferam, ecce Corpus Dominicum, quod sumturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentia meæ, ut omnipotens Deus suo me hodie iudicio vel absolvat objecti criminis suspicione, si innocens sim, vel subitanea interimat morte, si reus. Hæc & alia, ut solemne est, præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum iudicem & innocentia assertorem adesse precabatur, partem Dominici Corporis accepit & comedit. Qua liberrime absumpta, cum populus in Dei laudes, innocentia ejus congratulatus, aliquandiu acclamasset, tandem impetrato silentio conversus ad Regem, fac ergo, inquit, Fili, si placet quod me facere vidisti. Verum rea conscientia torquebat Regem, ideoque tremendam hujus purgationis viam admittere non fuit ausus. Quum fere tunc mos fuerit hac uti via ad cognitionem patratorum criminum deficientibus humanis probationibus, id in Gregorii VII. facto

facto plane singulare accidit ; quod ea uti voluit purgationis ceremonia in magna copia argumentorum , quibus sui innocentiam comprobare poterat . Plura alia extant exempla hujus usus, in Monachorum historiis præci- que , quibus intelligimus apud istos fuisse hunc purgationis modum valde usitatum . A nonnullis etiam Conciliis probatus est , cum revera nihil in hac forma purgationis adsit superstitionis (a) , nullamque contineat Dei tentationem ; vix enim differt a *jurejurando* , quod unum posteriora inde sæcula pro legitima , & canonica purgatione receperant . Hæ porro atque aliæ satis multæ sese de objectis criminibus purgandi consuetudines a variis purgationum generibus , quæ apud Hebræos fuerunt, originem duxisse videntur . Has inter ea fuit maxime usitata , qua mulieres in matrimonio viventes , adversus mariti de adulterio suspensionem , purgare suam fidem , ac castitatem debebant aquarum amararum maledictarumque potu . Sed cum de his alii jam satis & accurate scripserint (b) , nos eas mis- sas facimus , & revertimur ad Græcos .

XLVIII.

(a) Murat. Diff. 38. Antiquit. Medii Ævi.

(b) Seldenus, Wagenfeilius, Groddeckius & alii .

XLVIII. Ab horum sanè singularibus Eucharistiæ usibus eximendus hæud est usus ille aquam fervidam, peracta consecratione, in calicem infundendi. Græci namque bis aquam miscent; semel frigidam cum in prothesi sancta dona præparant; pungente sacerdote panem sancta lancea & dicente: *unus militum lancea latus ejus aperuit, statimque exiit sanguis & aqua*, & Diacono infundente vinum & aquam; deinde calidam post consecrationem immediate ante communionem. Hunc Græcorum ritum quidam e nostris Theologis ignorantes vel utramque mixtionem confuderunt, ut Estius vir alioquin doctissimus, vel putarunt Græcos aquam vino non miscere, ut Guido Carmelita (a). Mixtio hæc aquæ ferventis a Græcis ζέον appellatur. Hoc autem modo ac ordine res tota conficitur. Postquam Sacerdos Eucharistici panis particulam in Sanguinem inmisit, Diaconus urceolum æneum aquæ ferventis, quod in prothesi igne, vel cereo ardenti supposito extabat; eidem porrigit dicens: *εὐλόγησον δέσποτα τὴν ἁγίαν ζέσιν ταύτην: benedic Domine sanctam hanc fervidam*. Tum Sacerdos benedicens ait

εὐλο-

(a) In lib. de Hæres. apud Bonam Rer. liturg. l. 2. c. 9.

εὐλογημένη ἡ ζῆσις τῶν ἁγίων σὺ πάντοτε, νυν,
 καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμὴν
Benedictus fervor sanctorum tuorum, jugiter,
nunc. Et semper Et in sacula saeculorum. Amen.
 Tunc Diaconus ter in modum crucis in san-
 ctum calicem aquam fervidam infundit dicens:
 Ζῆσις πίστεως πλήρης πνεύματος ἁγίου· ἀμὴν.
Fervor fidei plenus Spiritu Sancto. Amen. Hæc
 quidem ex Chrysostomi Liturgia, cui fortas-
 se addita antiquitas hæc sunt, quum ad Litur-
 giæ ᾠδὴν minime pertineant. Morem tamen
 hunc in divina Liturgia a CPna. Ponticis, Asia-
 nisq; Ecclesiis sæculo saltem sexto currente
 observari solitum comperit Lequienius (a) ex
 narratione de Rebus Armeniæ, quam Combe-
 filius evulgavit (b). Eundem ritum exposuit in
Ecclesiastica et Mystica Theoria S. Germanus I.,
 Archiepiscopus CP. sæculo octavo ineunte,
 ejusque rationem dat; aquæ nimirum calidæ,
 quæ una cum Sanguine e Christi latere efflu-
 xit, significandæ causâ. Video tamen id etiam
 a Græcis significari cum primo aquam miscent,
 ut ex verbis Sacerdotis lancea panem pungen-
 tis colligitur. Alii alias hujusce usus rationes
 excogi-

(a) In Panoplia pag. 431.

(b) Tom. 2. Actuar. Bibl. Græc. PP.

excogitarunt . Sed his missis eam audire præstat , quam Nicolaus Cabasilas adducit apud Goarium (a) qui eam probat : *Cum hætenus*, ait , *in totius liturgiæ serie Christum ut annis proventum , mox vero crucifixum , fuerimus contemplati , oportet & quæ secuta sunt , symbolis aliquibus significari , ut sit undequaque integra mysterii significatio . Quod vero opus & quid effectus Christi passionum & sermonum & operum si prout ad nos spectant hæc ea quis consideret , nihil aliud est quam Spiritus Sancti in Ecclesiam adventus . Oportebat ergo eum post illa significari . Atque is quidem significatur aqua calida in mysteria infusa . Hæc enim aqua cum & aquæ naturam habeat , & ignis sit particeps , significat Spiritum Sanctum qui & aqua dicitur , & tamquam ignis in Christi discipulos dilapsus apparuit . Tunc enim descendit , postquam omnia , quæ ad Christum spectabant , consummata fuere , nunc autem perfectis & consecratis donis corpus Christi & membra ex parte habet , quæ & tunc Spiritum Sanctum acceperunt . Quæ Cabasilæ cogitata confirmantur Sacerdotis aquam calidam benedictis & Diaconi illam infundentis orationibus , quas ad-*

G

tuli-

(a) N. 167. ad Chrysostr. Miss.

tulimū ex Chryſoſtomi Liturgia : Græcorum proprius hic ritus eſt. A Coptis, Syris, Jacobitis, ac etiam Neſtorianis ignoratur, ex quo colligi poſſe videtur hanc ceremoniam non eſſe antiquiorem diſiſione harum Eccleſiarum; quum reliquos, qui antea uſurpabantur, ritus retinuerint.

XLIX. Humbertus Cardinalis adverſus hunc uſum, uti & alterum porrigendi cochleari Euchariftiam, aliasque innoxias conſuetudines Græcorum, quaſi de ſumma Chriſtianæ Rei-publicæ ageretur, multum conviciorum effudit, Græcosque in ritibus exagitavit, quos minime intelligebat; non advertens, ut debuerat, illa omnia communem originem habere, eximiam ſcilicet in Euchariftiæ Sacramentum reverentiam, & myſticas præſeferre ſignificationes, illuſtrium Eccleſiarum, ſanctorumque Inſignium virorum ſuffragiis adprobataſ. Alii etiam poſt Humbertum, perſpectum non habentes modum, quo ritus ille aquæ fervidæ a Græcis adhibetur, eundem damnaverunt; ea inter cæteras præcipua, ſed tamen neutiquam probabili de cauſſa, quod nihil ſanguini ſi admiscendum, ne Sacramenti corruptio conſequatur. Quæ adeo multorum animos pervaserunt, ut eadem adverſus Græcos in Concilio Floren-

Florentino urgere non dubitarint, atque acrem
 lis litem intendere. His respondit Dorotheus,
 Mythilinenſis Epiſcopus, & Eugenio Papæ IV.
 abunde luculenterque ſatisfecit. Græci Anti-
 ſtitis reſponſa nobis invidit Aſtorum Conci-
 lii ſcriptor. Suſpicor eundem latinis levita-
 tis incuſaſſe, qui metu corruptionis illam re-
 jicerent, ac culparent conſuetudinem, quum
 ipſi ceteroquin ritu in Romana Eccleſia ali-
 quando receptiſſimo & ſæculo XIII. adhuc in
 Galliis perdurante, vinum purum in calices
 minifteriales, in quibus aliquid ſanguinis re-
 ſervabatur, infunderent, ut communicantes
 inde ſumerent (a), quin tamen crederent, aut
 timerent ſanguinis ex magna vini copia cor-
 ruptionem ſequi. Sed de his alias fortasſe diſ-
 ſeremus.

L. Recens potius videtur inſtituta altera
 Græcorum conſuetudo, præſanctificatum nimi-
 rum ægrotorum panem Chriſti Sanguine tin-
 gendi. Panem hunc Græci nonniſi ſemel in
 anno, feria ſcilicet quinta in Cœna Domini,
 conſecrant, & cochleari in crucis modum San-

G 2

guine

(a) De hoc uſu diſſerit Ciampinus cap. VIII. con-
 ject. de azymo &c. & Mabillonius in Comment.
 ad Ord. Rom.

guine respergunt, ac deinde pro ægrotis sepouunt, unde *παπαναθήνη* nominatur. Nulla huiusce usus mentio habetur in illorum Liturgiis, & antiquis auctoribus; imo eorundem schismate esse recentiorem colligitur ex Michaelæ Cerulario, divisionis Ecclesiarum coriphæo, qui in libro Apologetico pro Officio præsanctificatorum asserit *nullam in panibus reservatis infundi guttam sanguinis*. Eundem usum severiori nota damnavit Arcudius (a), non uno ex capite, tum eo præcipue reprehendendus, quod græcus cum esset gentis suæ usum pessime exposuit, affirmando illos particulas sanguine tinctas furni vel solis calore exsiccare, cum sit exploratum eos (b) vivo igne acerræ sacratæ sacro disco subjectæ, cui species panis sanguine tincti religiose sunt impositæ, cunctum humorem ex iisdem exprimere, & hoc modo induratas ad annum conservare pro communione infirmorum. Nestarius Patriarcha Hierosolymitanus in libro inscripto *περὶ ἀρχῆς καὶ Πάπæ* De Principatu Papæ

(a) Lib. 3. c. 17. Concord.

(b) Goarius N. 180. in Mis. Chrysoſt. & N. 32. in Off. Præsanctificat.

Papæ (a), qui anno 1682. Jassi in Moldavia græcè editus est, & latine inde redditus, vulgatusque Londini a Petro Allixio, narrat hostiam quandam, quæ nigrorem ex mucore contraxerat, cum in sacro disco acerræ imposita fuisset, insolito odore templum omne perfudisse.

LI. Græci autem recentiores hunc usum invexerunt, aut repræsentandæ Christi passionis sanguinisque in ligno Crucis effusi gratia, quum tingant hostiam duabus cruciculis insignitam; uti observare licet in schemate, quo ex Goario & Sirmundo Commentarii hujus frontem ornavimus; vel Christi resurrectionis indicandæ causa, quam omnes Liturgiæ græcæ juxta ac latinæ mixtione Corporis & Sanguinis Christi in calice figurant. Quum enim Christi Domini mors sanguinis effusione contigerit, madefactio illa hostiæ ejusdem sanguine apta judicari potuit ad significandum

G 3

quo-

(a) Cum quidam Franciscanus Doctor huic Nectarii libro respondisset, & Romanæ Ecclesiæ causam prodidisset, eidem Nectario denuo novam Apologiam opposuit Michael Lequienus, & Parisiis A. 1718. divulgavit cum hoc titulo: *Stephani de Altamura Ponticensis Panoplia contra Schisma Græcorum, qua Romana & Occidentalis Ecclesia defenditur adversus criminationes Nestarii &c.* Opus indicare voluimus egregium quidem, sed Theologis nostris minus notum.

quomodo Deus homo vitam denuo assumpserit. Volunt Protestantes Græcos hoc usu significare reipsa, se infirmis communionem sub utraque specie porrigere. Quod etiamsi verum esset, Protestantes adhuc non adsequuntur quod volunt, ut ait Bossuetus (a): *ce n'est pas donner à boire le sang de notre seigneur, comme il est porté dans l'Evangile, ni marquer la separation du corps & du sang, qui seule persuade à nos reformez la nécessité des deux especes.*

LII. Quamquam vero Græci hodierni in communionem sub utraque specie propensiores videantur, hac tamen etiam in re, ut in multis aliis fidei & disciplinæ capitibus, a majorum doctrina recesserunt. Plura extant in Ecclesiastica eorundem historia exempla, plane comprobantia primis temporibus apud ipsos communionem sub sola specie panis fuisse administratam. Nos uno erimus contenti, quod ex epistola Dionysii Alexandrini ad Fabium recitat Eusebius (b). *Erat, inquit, in hac urbe Serapion quidam senex e numero fidelium; qui reliquo quidem antea vite tempore nulli culpa*

(a) Loc. cit.

(b) Hist. lib. 6. c. 44.

culpa obnoxius fuerat. Sed in persecutione lapsus, sæpe numero veniam petierat: nec quisquam ei attendebat, eo quod sacrificasset. Idem morbo correptus, vocis usu sensuque omni carens triduo permansit. Quarto demum die paululum recreatus, nepotem ex filia ad se vocat: & quo usque tandem, inquit, me detinetis, fili? Properate quæso, & me quantocys absoluite. Accerse mibi unum ex Presbyteris. Hæc cum dixisset, rursus illum vox destituit. Puer ad Presbyterum cucurrit. Jam nox erat: Presbyter autem ægrotabat; sed quoniam in mandatis dederam, ut morituris si peterent, & maxime si antea suppliciter postulassent, venia indulgeretur, quo bonæ spei pleni ex hac vita migrarent; exiguam Eucharistiæ partem puero tradidit, jubens ut in aqua intinctam seni in os instillaret: βραχὺ τῆς εὐχαριστίας ἐπέδωκεν τῷ παιδαρίῳ ἀποβρέζας κελεύσας· καὶ τῷ πρεσβύτῃ καὶ τὸ σῶματος ἐπιστῆσαι. κ. τ. λ. Redit igitur puer bucellam afferens. Et cum appropinquaret, priusquam ingrederetur, recreatus iterum senex: venisti, inquit, fili. Ac Presbyter quidem ipse venire non potuit. Tu vero fac citius, quod imperatum est, & dimitte me. Mox puer bucellam intinxit, & in os senis infudit. Qui ea paulatim absorpta, continuo

animam exhalavit . Variæ extant in celebre hoc factum doctorum virorum Valeſii , Boſſueti, aliorumque animadverſiones, quæ ostendunt ſub unica tantum ſpecie infirmos apud Orientales communicari conſueviſſe . His addam ego non fuiſſe neceſſe Presbyterum puero præcipere , ut traditam Eucharistiæ partem madefaceret, ſi ſanguinem quoque recepiſſet. Sed hæc vero facta ſunt ſecundum receptiſſimum utriuſque Eccleſiæ morem, quum vini ſpecies diu conſervari non poſſent, & etiam ne ſanguis ad infirmos deferendus facillime effunderetur.

LIII. Utrum vero intinctio illa, cujus in memorata Serapionis hiſtoria mentio fit, in vino, an in aqua fieret, inquirendum eſt. Verbum illud Eusebii ἀποβρέζαι Ruſſinus vertit *quod infuſum &c.* ; Valeſius autem interpretatus eſt *in aqua intinctam* ; eo quia ſolent veteres panem benedictum in aqua madefacere, quemadmodum ipſe innuit in adnot., quam laudato Eusebii loco ſubjecit . Sed nihil obſtat quominus verti etiam poſſit, *in vino intinctam*, quod verbo ἀποβρέζαι æque aptari poteſt, & convenit etiam hodiernæ Græcorum diſciplinæ, teſte Smithio (a). Idem
uſus

(a) De Græcæ Eccl. hod. ſtatu p. 130. 2. edit. Lond.

usus particulas scilicet vino communi respergendi in occidente etiam viguit (a). Canone etiam primo Concilii Bracarenfis celebrati A. 675. cautum fuit ne *Eucharistia vino madida pro complemento communionis porrigeretur* ; quibus verbis, ut ego existimo, indicatur credidisse aliquos vino, quo Eucharistia soletet madefieri, perfectam communionem fuisse; ac propterea Concilium hanc intinctionem prohibuisse, ne inde erroris occasio a vulgo ac plebe caperetur. Vini etiam usum in panis Eucharistici intinctione habemus in statutis Cluniacensibus (b) ubi communio moribundi ita describitur: *Sacerdos Corpus Domini incensat, frangit, & partem quam allaturus est super calicem tenet, & tam ipse calix, quam manus Sacerdotis linteolo candidissimo cooperitur. Interea curatur, ut infirmi bucca lavetur, recepturi ipsum corpus Domini, quod recipit vino intinctum, quo epotato ebibit quoque ablu-tionem calicis; ne videlicet, inquit Bona (c) aliquod fragmentum in eo remaneret. Non-*
dum

(a) Burchard. in Collect. Can. lib. 5. c. 9. Ivo Carnot. Decret. p. 2. c. 19. Bona Rer. Liturg. lib. 2. c. 18. & cit. sup. Canon Concilii Martiscotensis.

(b) Lib. 3. c. 28.

(c) Loc. cit.

dum enim in usu erat panis ille tenuissimus, quo nunc utimur in sacris mysteriis conficiendis .

LIV. De intinctione panis Eucharistici sive in vino , sive in aqua intelligendus est canon 76. Concilii IV. Carthaginienſis A. 398. celebrati, atque ob 214. Episcoporum , ipsiusque Augustini præſentiam celeberrimi. In eo ita eſſe agendum cum morti proximo , aut phrenetico Patres præcipiunt: *is qui pænitentiam in infirmitate petit, ſi caſu, dum Sacerdos ad eum invitatus venit, oppreſſus in infirmitate obmutuerit, vel in phreſim verſus fuerit, donent teſtimonium, qui audierint, & accipiat pænitentiam. Et ſi continuo moriturus creditur, reconcilietur per manus impoſitionem & infundatur ori ejus Euchariftia.* Quæ de pane Eucharistico aqua vel vino madefacto, ut facilius a phrenetico deglutiretur, interpretari fas eſt; niſi velis manifeſto adeo periculo eſuſionis Chriſti Sanguinem exponendum eſſe Patres Carthaginiennes præcepiſſe. Male ergo ea verba *& infundatur ori ejus Euchariftia* de Sanguine Chriſti, qui tunc temporis ſervaretur, Franciſcus Berlendius intellexit (a).

LV.

(a) De Oblat. ad Altare §. 3. n. 10.

LV. Æque infirmum est aliud, quo utitur, argumentum ad idem demonstrandum, ex Joannis Chrysostomi Epistola ad Innocentium I. desumptum, in qua narrat dum ipse Sabbatho Sancto e Sede sua Constantinopolitana expulsum est *Christi Sanguinem super vestes militum effusum fuisse*, quod evenire non potuisset, si sanguis in Ecclesia Constantinopolitana tunc non fuisset conservatus. Sed diversa prorsus ratione Chrysostomi narratio excipienda est. Hac siquidem in Epistola Chrysostomus certiore facit Innocentium, milites, quos inter aliqui erant non Christiani, in Ecclesiam esse ingressos, quando baptisma conferebatur; ait enim de mulieribus, jam jam baptizandis (a): *καὶ γυναῖκες τῶν ἐκκλησιῶν ὄκων πρὸς τὸ Βάπτισμα ἀποδυσάμεναι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν γυμναὶ ἔφυγον ὑπὸ φόβῳ τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου. Mulieres quoque sacrarium adiunt, quæ per illud tempus se exuerant, ut baptizarentur, metu gravis istius incursus nude aufugerunt.* Tempore proinde Liturgiæ accidit hoc factum, militumque incursus, cum tempore baptismi solemniter celebrari etiam solet Liturgia, ut bapti-

(a) Cit. Epist. ad Innoc. T. III. *Operum*. pag. 519. edit. Paris.

baptizati illico etiam confirmati statim communicarentur . Il faut , ait Renaudorius (a) ignorer la discipline ancienne pour ne pas savoir , qu' on celebrait en même temps la liturgie , & qu' on communioit ensuite les nouveaux baptisez . Cum igitur Liturgiæ tempore in Ecclesiam contigerit militum incursus , qui sacra profanarunt , & sus deque omnia miscuerunt , mirum haud esse debet si etiam Sanguis Dominicus , eo tempore in Liturgia confectus , supra vestes militum effusus est . Igitur militum facinus a Chrysostomo relatum non probat Sanguinem tunc temporis in Ecclesia Constantinopolitana fuisse conservatum , ut Berlen dius putat . Sed vir doctus a Bellarmino fortasse deceptus est , qui quamvis nosset id tempore collationis solemnisi baptismi contigisse , non advertit diversos catechumenorum gradus , nec tunc temporis celebratam fuisse Liturgiam , ac propterea eodem argumento est usus (b) ad probandum primis Ecclesiæ temporibus panem Eucharisticum conservatum fuisse . Quod argumentum sane nimis etiam probaret ; nam

co

(a) *Perpetuité de la Foi &c.* Liv. VIII. chap. IV. pag. 589.

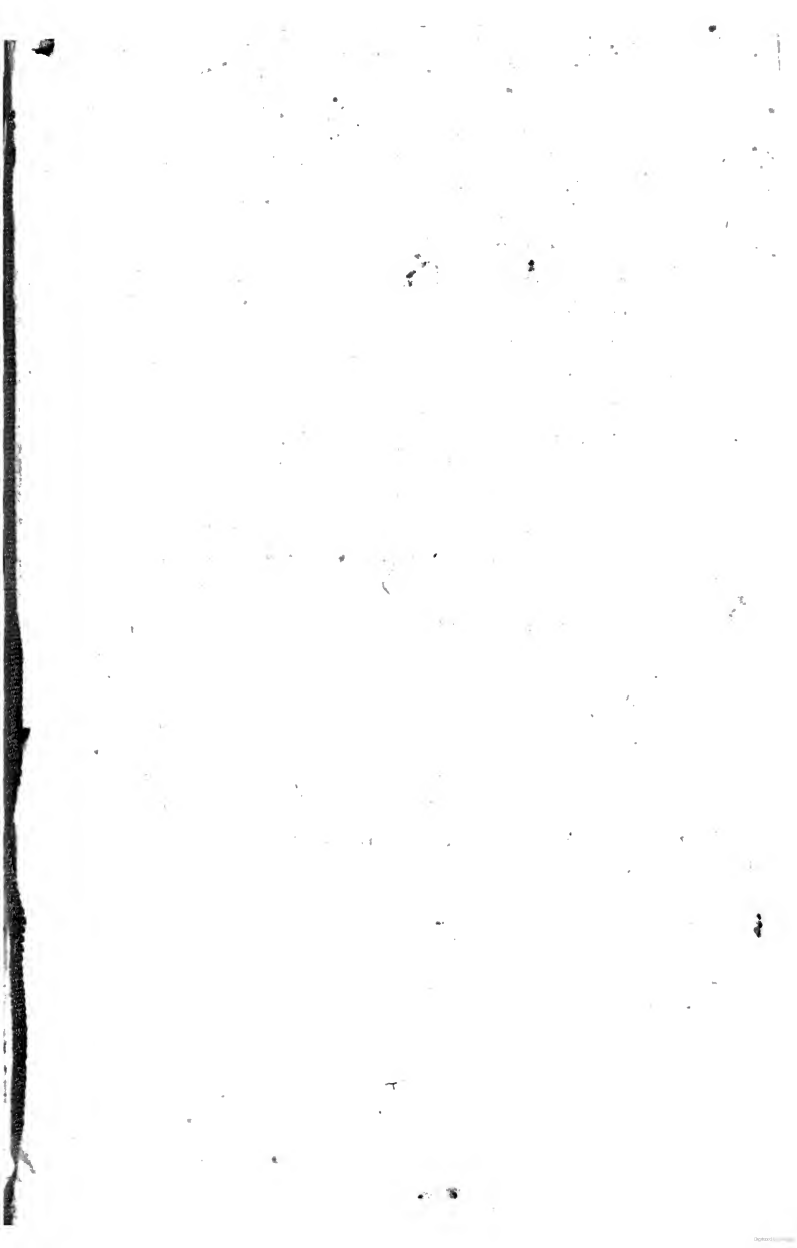
(b) Lib. IV. de Eucharistia c. 4.

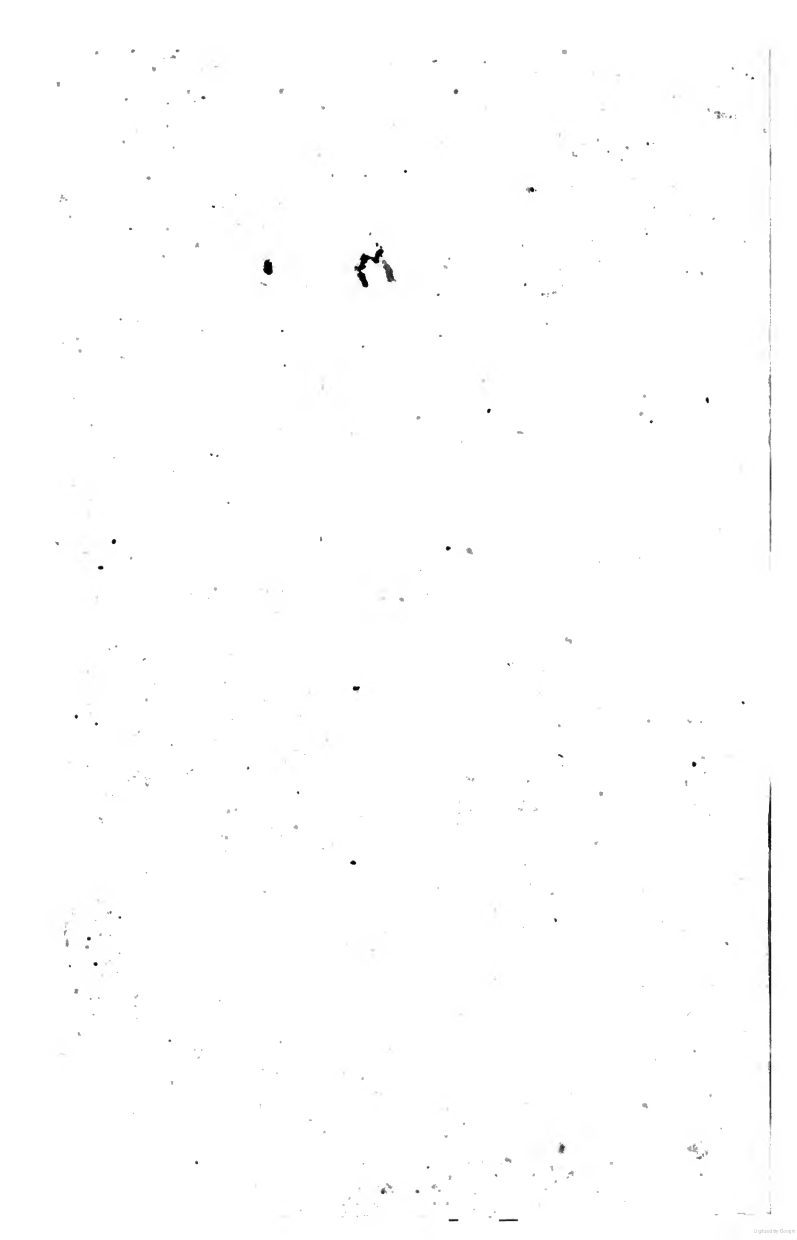
eo evinceretur quoque Sanguinem esse adservatum, quod abhorret a cura, quam Ecclesia perpetuo habuit, ne acesceret. Hæc quidem dissimulanda non esse duximus; nam cum plura certa & firma argumenta sint, quæ Ecclesiæ disciplinam Christi Corporis conservandi pro ægrotis, aliisque de causis testantur, ea momenta non sunt adversus Sacramentarios urgenda, quæ aut infirma sunt, aut eludi facillime possunt. Descriptos vero hætenus singulares in Græcorum Ecclesias in tanta fidei unitate usus irrepsisse primis temporibus mirandum haud est. Disparēs diversarum nationum mores & ingenia sunt; quæ uti diversas consuetudines & usus in rebus politicis, sic videntur in Ecclesiasticis etiam novas ceremonias ritusque postulare. Quum primum tamen Patres in Conciliis cogi potuere, usus plerique sublati sunt, nec ultra concessum ut diversitas sensuum humanorum, quæ infinitarum varietatum fons est, ultra quam fas esset, excurreret & vagaretur.

Atque hic finem huic Commentario imponimus, rogamusque eos, qui hæc nostra perlegerint, ut disciplinæ veteris memores esse non dedignentur, ne aut nos de Græcorum abusibus librum confecisse judicemur, aut
ipfi

ipsi tamquam de sacra antiquitate pessime meriti rideantur , quod nihil unquam ab hodiernis moribus diversum fuisse velint , aut condemnanda esse omnia putent , quæ cum illis non conveniunt , quæ nunc temporis peraguntur . Quæ si adsequemur , ut profecto ab æquis humanisque lectoribus nobis sperare licet ac decet , plane confidimus quæ hactenus de singularibus veterum Græcorum usibus disputavimus , eos esse saltem benigne excepturos , qui præter magna ac mirabilia , præter se ac sua , probare etiam aliquid aliud interdum solent.

F I N I S .

77

77

6-4

